

CENTRUM DORADZTWA ROLNICZEGO W BRWINOWIE
ODDZIAŁ W KRAKOWIE

GOSPODARSTWA OPIEKUŃCZE

budowanie sieci współpracy

Raport z badań

GOSPODARSTWA
OPIEKUŃCZE

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”
Publikacja opracowana przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich
Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 -
Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

GOSPODARSTWA OPIEKUŃCZE - BUDOWA SIECI WSPÓŁPRACY

publikacja opracowana w ramach projektu „Gospodarstwa opiekuńcze – budowa sieci współpracy”.

RAPORT Z BADAŃ

Wydawca:

Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie

Oddział w Krakowie

Dyrektor Jarosław Bomba

Autorzy:

Adam Dąbrowski, Konrad Stępnik, Józefina Król

Korekta:

Martyna Wojnicz

Projekt okładki i redakcja techniczna:

Krzysztof Kucia

Spis treści

Podsumowanie najważniejszych wyników badania.....	3
Wstęp	6
Koncepcja rozwoju gospodarstw opiekuńczych	8
Projekt „Gospodarstwa opiekuńcze – budowanie sieci współpracy”	9
Cele badań	10
Charakterystyka badanej grupy	11
Zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze	20
Znajomość pojęcia gospodarstwa opiekuńczego	22
Zainteresowanie świadczeniem usług opiekuńczych.....	23
Formy gospodarstw opiekuńczych	28
Motywacja do prowadzenia działalności opiekuńczej	34
Bariery w powstawaniu gospodarstw opiekuńczych – perspektywa rolników	38
Aneks 1. Kwestionariusz ankiety	42

Podsumowanie najważniejszych wyników badania

- W spotkaniach informacyjno-szkoleniowych brały udział w większości kobiety (ponad 75%). Większość respondentów to osoby wchodzące w średni wiek - między 35 a 55 rokiem życia (53%). Respondenci gospodarują lub zamieszkują raczej małe i średnie gospodarstwa, a 65% badanych wskazało, że działalność rolnicza nie jest jedynym źródłem dochodu w gospodarstwie domowym. Analiza wskazań respondentów dotycząca źródeł dodatkowych zarobków nie pozwala na określenie dominującego typu. Rozkład udzielonych odpowiedzi pokazuje, że w niemal połowie gospodarstw są wolne zasoby siły roboczej (45%).
- Analiza zebranych danych wskazuje, że obserwowane przez respondentów zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze na obszarach wiejskich jest bardzo duże. W opinii respondentów szansę na odniesienie sukcesu mają zarówno gospodarstwa świadczące opiekę dzienną, jak i całodobową.
- Stosunkowo dużo badanych osób zetknęło się wcześniej z ideą gospodarstw opiekuńczych. Zebrane dane wskazują, że 19% uczestników spotkań informacyjno-szkoleniowych jest zainteresowanych rozpoczęciem działalności opiekuńczej w zgodzie z zaprezentowaną im wcześniej koncepcją opracowaną przez Centrum Doradztwa Rolniczego o/Kraków. Można także stwierdzić, że przynajmniej połowa badanych potrzebuje większej wiedzy, aby podjąć decyzję na temat prowadzenia lub nie prowadzenia gospodarstwa opiekuńczego.
- Wynik badań pozwoliły określić profil typowej osoby zainteresowanej prowadzeniem gospodarstwa opiekuńczego: to osoba w wieku 45-64 lat, w której gospodarstwie dominuje produkcja roślinna oraz występują pozarolnicze źródła dochodów. Płeć nie różnicuje w znaczący sposób zainteresowania działalnością opiekuńczą. Profil typowej osoby zainteresowanej prowadzeniem działalności opiekuńczej jest drogowskazem, który może ułatwić docieranie do kolejnych członków powstającej sieci współpracy.
- Najbardziej właściwymi dla respondentów formami prowadzenia gospodarstwa opiekuńczego spośród prezentowanych na spotkaniach są: dzienny dom pobytu w ramach własnej działalności gospodarczej (39%) oraz dzienny dom pobytu prowadzony przez organizację pozarządową lub spółdzielnię socjalną we współpracy z samorządem (25%). Można zatem stwierdzić, że respondenci rozważają różne formy

działalności i celowe jest rozwijanie koncepcji gospodarstw opiekuńczych w taki sposób by te różne preferencje uwzględnić.

- Analiza pokazuje, że ponad połowa badanych chciałaby zajmować się w gospodarstwie opiekuńczym grupą do 5 osób, a niespełna 30% badanych nieco większą grupą potrzebujących (od 6 do 8 osób). Jednocześnie deklarowane oczekiwania finansowe związane z dochodami z tytułu prowadzenia tej działalności są bardzo zróżnicowane i świadczą o tym, że większość respondentów nie miała wcześniej możliwości przemyślenia modelu działania gospodarstwa. Oczekiwana stawka za osobę waha się od prawie 60 zł za osobę miesięcznie do powyżej 800 zł za osobę.
- Najczęściej wskazywanymi formami terapii, które mogłyby być prowadzone w gospodarstwach opiekuńczych były spacery i inne aktywności na łonie natury (95%), wspólne przygotowanie i spożywanie posiłków (90%) oraz pomoc w wykonywaniu lekkich prac gospodarskich (87%). Respondenci nie nastawiają się na prowadzenie gospodarstw „monotematycznych”, ale raczej zakładają przygotowanie zróżnicowanej oferty form terapii oraz urozmaiconej oferty spędzania czasu wolnego.
- Wśród badanych, zdecydowanie najczęściej spotykanym doświadczeniem w opiece nad osobami starszymi lub niesamodzielnymi jest opieka nad członkiem rodziny (67%). Kolejne formy były zdecydowanie mniej wybierane, co sugeruje ogólnie niskie i mało zróżnicowane doświadczenie badanych. Analiza krzyżowa wskazała, że osoby, które mają doświadczenie w opiece nad członkami rodziny zdecydowanie częściej niż pozostałe były zainteresowane prowadzeniem gospodarstwa opiekuńczego w formie dziennego domu pobytu.
- Osoby zainteresowane prowadzeniem działalności opiekuńczej są oczywiście motywowane chęcią uzyskania dodatkowych dochodów. Silna jest u nich jednak także motywacja wewnętrzna. Świadczą o tym najczęściej wskazywane przez respondentów źródła motywacji: chęć zrobienia czegoś pożytecznego dla społeczności lokalnej (82%), chęć zwiększenia dochodów swojego gospodarstwa (79%), chęć pomocy ludziom w trudnej sytuacji (77%) oraz poszukiwanie projektów, które pozwalają na pozyskiwanie środków finansowych na rozwój gospodarstwa (75%).
- Rolników nie trzeba przekonywać co do rynkowych szans gospodarstw opiekuńczych – dostrzegają oni, że istnieje zapotrzebowanie na tego typu usługi. Bariery nie jest

także brak doświadczenia w prowadzeniu działalności pozarolniczej – faktycznie wiele zainteresowanych osób już ją prowadzi. Najważniejszymi problemami są natomiast kwestie związane z niewiedzą w zakresie prawa i zasad świadczenia usług opiekuńczych oraz kwestie finansowe.

- Respondenci wykazali bardzo dużą chęć współpracy w ramach powstającej sieci gospodarstw opiekuńczych. Jedynie 9% badanych nie jest zainteresowana taką współpracą. Respondenci wskazali, że sieć współpracy byłaby niezwykle pomocna dla osób zakładających lub prowadzących gospodarstwa opiekuńcze.

Wstęp

Idea gospodarstw opiekuńczych była obecna w Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie od kilku lat. Zainteresowanie tym zagadnieniem w naturalny sposób wpisywało się w działania podejmowane przez CDR O/Kraków na rzecz rozwoju rolnictwa społecznego. Inspiracją do podejmowania kolejnych inicjatyw w tym zakresie był sukces jaki odniosła Sieć Zagród Edukacyjnych, dzięki której aktywni rolnicy z całej Polski wzbogacili ofertę swoich gospodarstw o usługi edukacyjne. Wszystko to znalazło wyraz w projekcie „Gospodarstwa opiekuńcze – budowanie sieci współpracy”, który uzyskał finansowanie w ramach Sieci na Rzecz Innowacji w Rolnictwie. Za realizację projektu odpowiedzialni byli Józefina Król, Klaudiusz Markiewski oraz Konrad Stępnik. Niniejszy raport przygotowany został w oparciu o przeprowadzone w ramach tego projektu badania ilościowe, w których brali udział rolnicy ze wszystkich 16 województw. Łącznie zebrano aż 979 wypełnionych kwestionariuszy.

Gospodarstwa opiekuńcze, czy też ogólnie rolnictwo społeczne, są szansą na rozwój obszarów wiejskich w Polsce. Po pierwsze, wzbogacenie oferty gospodarstw rolnych o nowe funkcje, pozwoli na rozwiązanie problemów w dostępie do usług społecznych, które dotyczą wiele miejscowości i regionów. Problemy te są poważnym zagrożeniem w kontekście przybierających na sile niepokojących zjawisk, takich jak starzenie się społeczeństwa. Drugim istotnym argumentem jest fakt, że kontakt z naturą, walory wiejskiego środowiska oraz specyficzne zasoby kulturowe dają podstawę do tworzenia usług wysokiej jakości, które w realny sposób będą wpływać na jakość życia korzystających z nich osób. Podejmowanie przez rolników działań wspierających rozwój społeczności lokalnych będzie owocowało także wzmocnieniem ich pozycji w społecznościach lokalnych oraz skutkowało poprawą wizerunku rolnictwa. Należy także wskazać na ekonomiczny wymiar rozwoju gospodarstw opiekuńczych. Będą one wspierać rozwój lokalnych gospodarek oraz będą szansą dla rolników na dywersyfikację i zwiększenie dochodów. Działalność opiekuńcza będzie z pewnością szczególnie atrakcyjna dla małych gospodarstw, które silniej odczuwają potrzebę znalezienia swojego miejsca na rynku.

Za rozwojem gospodarstw opiekuńczych w Polsce stoją więc bardzo mocne i istotne przesłanki. Motywowani nimi dołożyliśmy wszelkich starań, aby raport był pomocny w projektowaniu dalszych działań zmierzających do urzeczywistnienia koncepcji gospodarstw opiekuńczych w Polsce. Wyniki przeprowadzonych badań w jednoznaczny

sposób potwierdzają, że w naszym kraju istnieje zarówno zainteresowanie tworzeniem i prowadzeniem gospodarstw opiekuńczych, jak również zapotrzebowanie na ich usługi. Przeprowadzone analizy identyfikują ponadto najważniejsze bariery w powstawaniu gospodarstw opiekuńczych, które mogłyby zostać w przyszłości przezwyciężone dzięki projektowanej sieci współpracy na rzecz gospodarstw opiekuńczych w Polsce.

Koncepcja rozwoju gospodarstw opiekuńczych

Realizacja projektu „Gospodarstwa opiekuńcze – budowanie sieci współpracy” pozwoliło na wykrystalizowanie się zrębów koncepcji rozwoju gospodarstw opiekuńczych w Polsce. Została ona bardziej szczegółowo przedstawiona w broszurze, która jest dostępna na prowadzonej przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie stronie internetowej www.gospodarstwa-opiekuczne.pl. W tym miejscu warto przywołać jej podstawowe założenia:

- Gospodarstwo opiekuńcze to forma wsparcia w zakresie opieki i/lub integracji społecznej na rzecz osób i rodzin w celu poprawienia ich funkcjonowania, realizowana w ramach gospodarstwa prowadzącego działalność rolniczą.
- Usługi w zakresie opieki i/lub integracji społecznej świadczone są w oparciu o infrastrukturę gospodarstwa i w powiązaniu z wykonywaną działalnością rolniczą.
- Obiekt, w którym zorganizowane jest gospodarstwo opiekuńcze powinien posiadać zwierzęta gospodarskie lub uprawy rolnicze przeznaczone/możliwe do wykorzystania w agroterapii.
- Agroterapia to forma terapii realizowana w warunkach wiejskich lub zbliżonych do wiejskich, która obejmuje celowe oddziaływania usprawniające (fizycznie i psychicznie), realizowane przy wykorzystaniu krajobrazu i infrastruktury wiejskiej/gospodarstwa wiejskiego/gospodarstwa prowadzącego działalność rolniczą. W szczególności terapia odbywa się poprzez udział w pracach polowych, pomoc przy oporządzaniu zwierząt, pomoc przy uprawie roślin, ekoprodukcji, przetwórstwie produktów rolnych, udział w zajęciach w gospodarstwie: tradycyjne rzemiosło artystyczne i rękodzieło, twórczość i obrzędy ludowe, przygotowywanie potraw regionalnych itp.

Zgodnie z przyjętą koncepcją, tworzenie i rozwój gospodarstw opiekuńczych ma opierać się na następujących wytycznych:

- wykorzystanie istniejących uregulowań prawnych,
- wykorzystanie istniejącej infrastruktury wiejskiej,
- innowacyjne podejściu do usług społecznych/opiekuńczych,

- wpisanie się w aktualne trendy w zakresie deinstytucjonalizacji wsparcia,
- stworzenie sieci, który będzie rozwijać markę „gospodarstw opiekuńczych” i zarządzać nią,
- skupienie się w pierwszej kolejności na działalności opiekuńczej kierowanej do seniorów oraz ich rodzin,
- stopniowe zwiększanie katalogu grup docelowych oraz form organizacyjnych gospodarstw opiekuńczych;
- akcentowanie roli wartości w działalności opiekuńczej – działanie z poczucia misji.

Projekt „Gospodarstwa opiekuńcze – budowanie sieci współpracy”

Projekt „Gospodarstwa opiekuńcze – budowanie sieci współpracy” był projektem o zasięgu ogólnokrajowym, realizowanym od października 2016 do maja 2017 r. Jego celem była promocja, upowszechnianie i wsparcie rozwoju idei rolnictwa społecznego, w szczególności zakładania na obszarach wiejskich tzw. gospodarstw opiekuńczych, jako elementu różnicowania źródeł dochodu mieszkańców wsi oraz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa wielofunkcyjnego oraz aktywizacji mieszkańców obszarów wiejskich.

Pierwszym etapem projektu było opracowanie koncepcji rozwoju gospodarstw opiekuńczych w Polsce. W tym celu powołano specjalny zespół ekspertów, w skład którego wchodziły pracownicy CDR, reprezentanci środowiska naukowego w takich dziedzinach jak prawo, socjologia i polityka społeczna oraz specjalista z zakresu pomocy społecznej. Efektem prac jest bogaty pakiet materiałów, który stał się podstawą do opracowania merytorycznych treści przekazanych w trakcie szkolenia i spotkań.

W ramach projektu przeprowadzono trzydniowe szkolenie dla 40 doradców-multiplikatorów - pracowników wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego. W kolejnym etapie, wyszkoleni doradcy przeprowadzili łącznie 48 spotkań informacyjno-szkoleniowych dla rolników i członków rodzin rolniczych. Szkolenia odbywały się w okresie od lutego do końca marca 2017 r, po trzy w każdym województwie. Łącznie uczestniczyło w nich 988 osób.

W ramach projektu wydano ulotkę oraz broszurę informacyjną promującą ideę rozwoju gospodarstw opiekuńczych w Polsce oraz informujących na temat założeń i zadań w projekcie.

Na potrzeby projektu stworzono także stronę internetową: <http://www.gospodarstwa-opiekuncze.pl/>, na której prezentowane są wyniki prac projektowych oraz aktualne informacje o pozostałych działaniach CDR O/Kraków w zakresie tematu gospodarstw opiekuńczych.

Ostatnim etapem projektu były badania sondażowe przeprowadzone wśród rolników i członków rodzin rolniczych uczestniczących w wojewódzkich spotkaniach informacyjno-edukacyjnych. Ich celem było rozpoznanie zainteresowania rolników i członków rodzin rolniczych prowadzeniem gospodarstwa opiekuńczego oraz uczestnictwem w działaniach dotyczących budowania sieci współpracy na rzecz tworzenia gospodarstw. Zebrane dane ilościowe (979 ankiet audytoryjnych) uzupełnione zostały o dane jakościowe zgromadzone przez koordynatorów z ramienia CDR O/Kraków w czasie rozmów telefonicznych z trenerami-multiplikatorami oraz o wyniki obserwacji uczestniczącej prowadzonej przez pracowników CDR O/Kraków na wybranych spotkaniach informacyjno-szkoleniowych.

Cele badań

1. Ocena koncepcji gospodarstw opiekuńczych przygotowanej przez CDR w Brwinowie Oddział w Krakowie.
2. Zbadanie recepcji koncepcji gospodarstw opiekuńczych wśród mieszkańców obszarów wiejskich.
3. Ocena możliwości budowania sieci współpracy na rzecz rozwoju gospodarstw rolnych.
4. Diagnoza potrzeb szkoleniowych osób zainteresowanych prowadzeniem działalności opiekuńczej.
5. Identyfikacja leżących po stronie barier w powstawaniu i rozwoju gospodarstw opiekuńczych.
6. Diagnoza zasobów gospodarstw rolnych reprezentowanych przez uczestników spotkań informacyjno-szkoleniowych pod kątem możliwości wykorzystania ich w działalności opiekuńczej.

Charakterystyka badanej grupy

Część analityczną raportu warto rozpocząć od przedstawienia danych opisujących badaną grupę osób. Odpowiedzi na pytania metryczkowe dostarczają bowiem przydatnych danych z punktu widzenia dalszych działań na rzecz rozwoju gospodarstw opiekuńczych w Polsce podejmowanych przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie. Działania te mogą być prowadzone w oparciu o system doradztwa rolniczego z uwagi na fakt, że doradcy dysponują dużym potencjałem w zakresie docierania z informacjami oraz propagowania nowych idei wśród rolników, a także sieciowania różnych osób i instytucji. Z tego względu warto zwrócić uwagę na to, jakie osoby zostały przez regionalnych koordynatorów zrekrutowane na spotkania informacyjno-szkoleniowe realizowane w ramach projektu „Gospodarstwa opiekuńcze – budowanie sieci współpracy”. Pozwoli to ocenić potencjał doradców w zakresie ewentualnej dalszej rozbudowy sieci współpracy na rzecz powstawania i rozwoju gospodarstw opiekuńczych.

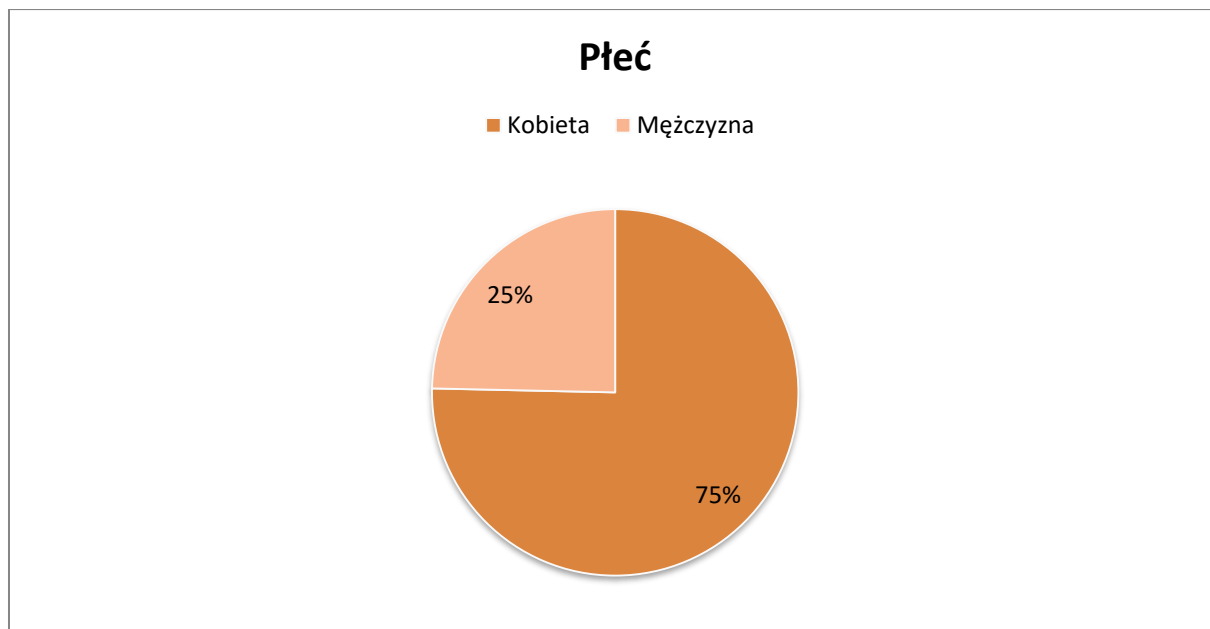
W spotkaniach informacyjno-szkoleniowych we wszystkich 16 województwach wzięło udział 988 osób. Była to nieco większa liczba niż zakładano w projekcie „Gospodarstwa opiekuńcze – budowanie sieci współpracy”, który przewidywał uczestnictwo 960 rolników i członków rodzin rolniczych. Z relacji trenerów-multiplikatorów wynika, że założenia przyjęte w projekcie były pewnym ograniczeniem. W wielu województwach udziałem w spotkaniach była zainteresowana większa liczba osób niż pozwalały na to realia projektowe. W tym zakresie widoczny jest potencjał do prowadzenia dalszych działań informacyjnych wśród mieszkańców wsi. Należy przyznać, że nawet ograniczona akcja informacyjna przeprowadzona w ramach projektu doprowadziła do zidentyfikowania dużej liczby osób zainteresowanych rozwojem gospodarstw opiekuńczych. Jest to zatem idea, która z całą pewnością spotyka się z pozytywnym odbiorem licznych mieszkańców obszarów wiejskich.

Wśród uczestników spotkań informacyjno-szkoleniowych pod względem liczebności zdecydowanie przeważały kobiety (709 osób) nad mężczyznami (232) (rysunek 1). Wynik ten nie był zaskoczeniem dla zespołu projektowego. Prace związane z domem i opieką nad członkami rodziny są w wielu środowiskach nadal uznawane za obowiązki typowo kobiece. Świadczy o tym chociażby fakt, że to kobiety najczęściej pełnią funkcję opiekunek osób zależnych i częściej w związku z tym rezygnują z pracy zawodowej¹. Istotne także, że na polskiej wsi występuje ukryte bezrobocie kobiet, a one same stanowią często

¹ *Opiekunowie rodzinni osób starszych – problemy, potrzeby, wyzwania dla polityki społecznej. Raport z badania ROPS w Krakowie, Kraków 2015, s.47.*

niewykorzystany zasób siły roboczej w gospodarstwach rolnych, zwłaszcza tych najmniejszych². Oba te czynniki mogły wpływać na atrakcyjność działalności opiekuńczej jako miejsca zatrudnienia oraz dodatkowego źródła dochodu dla kobiet.

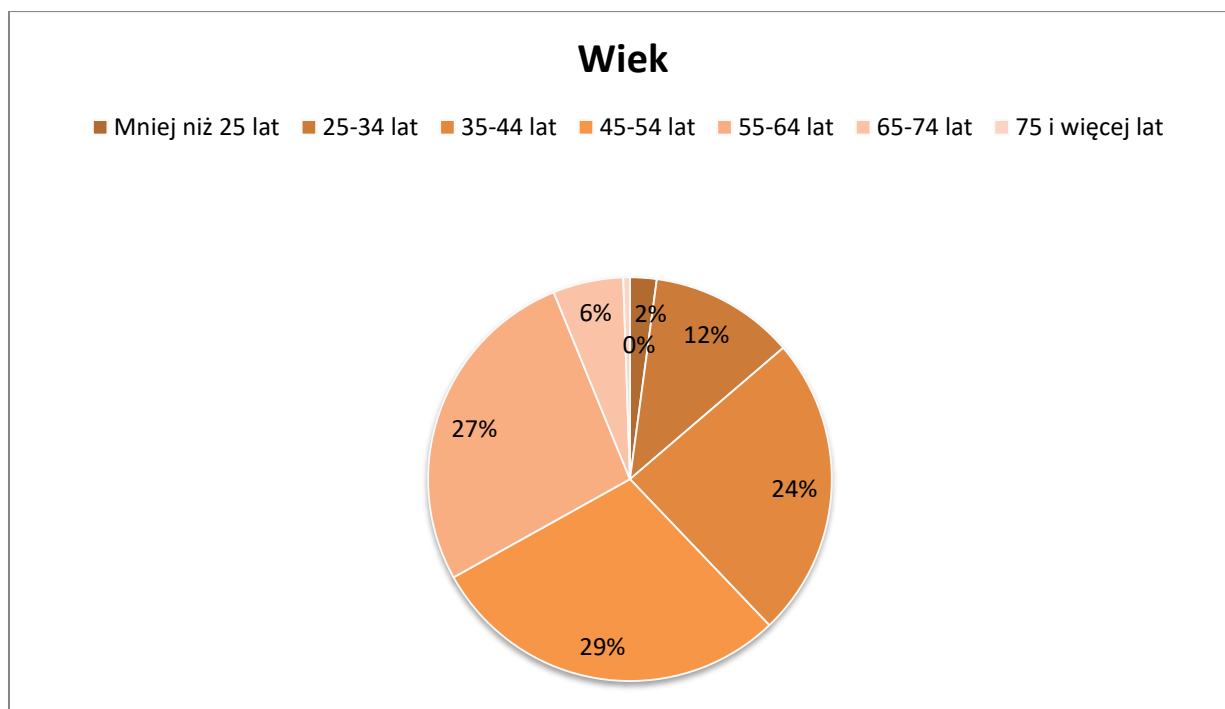
Rysunek 1. Struktura badanej grupy ze względu na płeć (n=941)

Strukturę wiekową respondentów prezentuje rysunek 2. Najwięcej respondentów znalazło się w przedziale wiekowym 45-54 lata (29%), 55-64 lata (27%) oraz 35-44 lata (24%). Odsetek osób reprezentujących pozostałe przedziały wiekowe był zdecydowanie niższy. W momencie badania między 25 a 34 lata miało 12% osób, między 65 a 74 lata - 6% osób, a mniej niż 25 lat - 2% osób. Liczba badanych mających 75 lub więcej lat stanowiła mniej niż 1% wszystkich badanych.

² *Polska wieś 2016. Raport o stanie wsi*, red. J. Wilkin, I. Nurzyńska, FDPA, wyd. Nauk. SCHOLAR, Warszawa 2016, s.31-39.

Rysunek 2. Struktura badanej grupy ze względu na wiek (n=940)

W kontekście zaprezentowanych powyżej danych zastanawiające jest, że stosunkowo liczną grupę uczestników szkoleń stanowiły osoby powyżej 55 roku życia (aż 33% ogółu). Warto będzie do tego wątku wrócić w kolejnych częściach raportu. Ciekawą ideą mogą być bowiem gospodarstwa opiekuńcze prowadzone przez „młodszych seniorów” z myślą o starszych, mniej sprawnych czy potrzebujących wsparciach osobach.

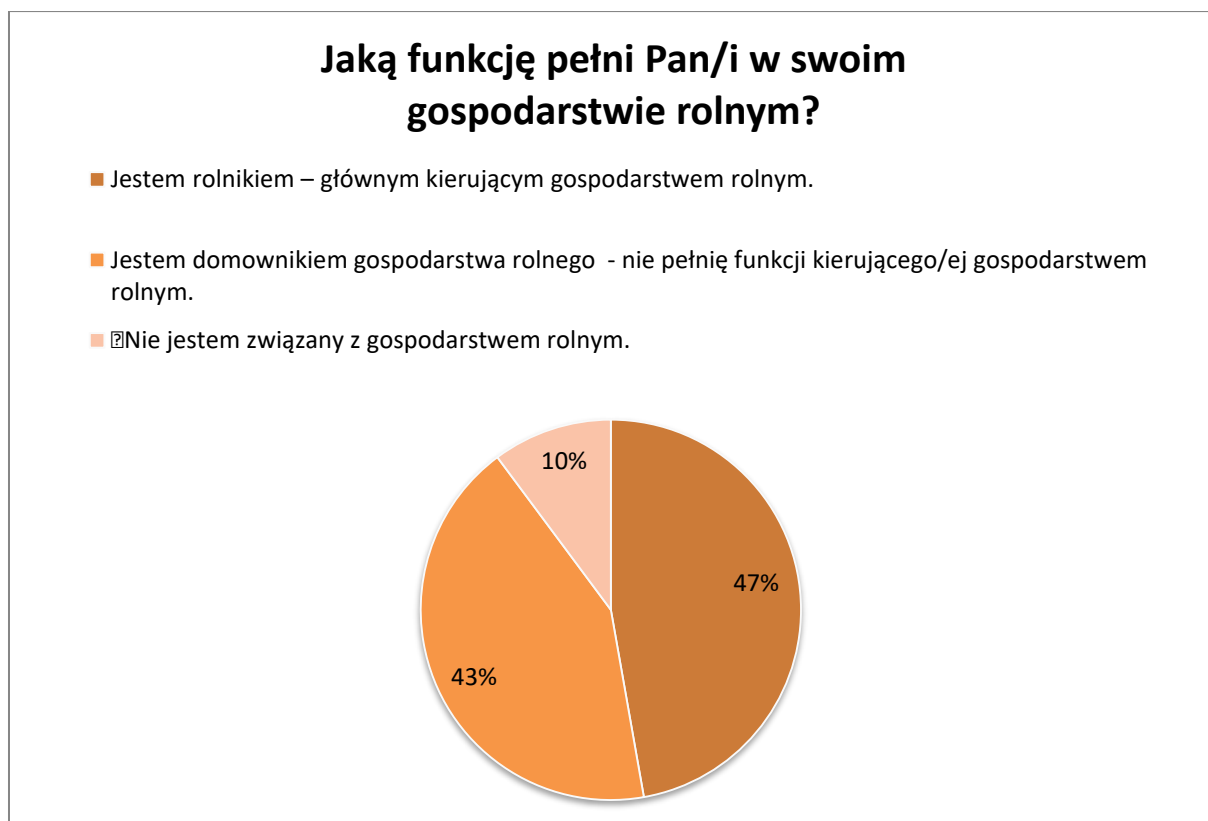
Niemal każde województwo było w badaniu reprezentowane przez taką samą liczbę badanych (tabela 1). W większości regionów liczba respondentów wyniosła 60, co wynikało oczywiście z opisanych wcześniej uwarunkowań procesu realizacji projektu „Gospodarstwa opiekuńcze – budowanie sieci współpracy”. W przypadku 7 województw ankiety wypełniło nieco więcej respondentów (od 2 do 6 osób). Liczby te nie powodują jednak nadreprezentacji danych regionów w całości próby.

Tabela 1. Liczba badanych osób w poszczególnych województwach (n=979)

Województwo	Częstość	Procent
Małopolskie	60	6,1
Śląskie	60	6,1
Świętokrzyskie	62	6,3
Łódzkie	60	6,1
Wielkopolskie	60	6,1
Kujawsko-pomorskie	62	6,3
Mazowieckie	62	6,3
Lubelskie	60	6,1
Podkarpackie	62	6,3
Podlaskie	63	6,4
Warmińsko-mazurskie	60	6,1
Pomorskie	66	6,7
Zachodniopomorskie	60	6,1
Lubuskie	60	6,1
Dolnośląskie	60	6,1
Opolskie	62	6,3
Ogółem	979	100

Zdecydowana większość badanych jest związana z gospodarstwem rolnym (90%) (rysunek 3). Blisko połowa respondentów jest głównym kierującym gospodarstwem rolnym (47%), a 43% badanych jest domownikiem gospodarstwa rolnego nie pełniącym funkcji kierującej. Jedynie co dziesiąty badany nie jest związany z gospodarstwem rolnym (10%).

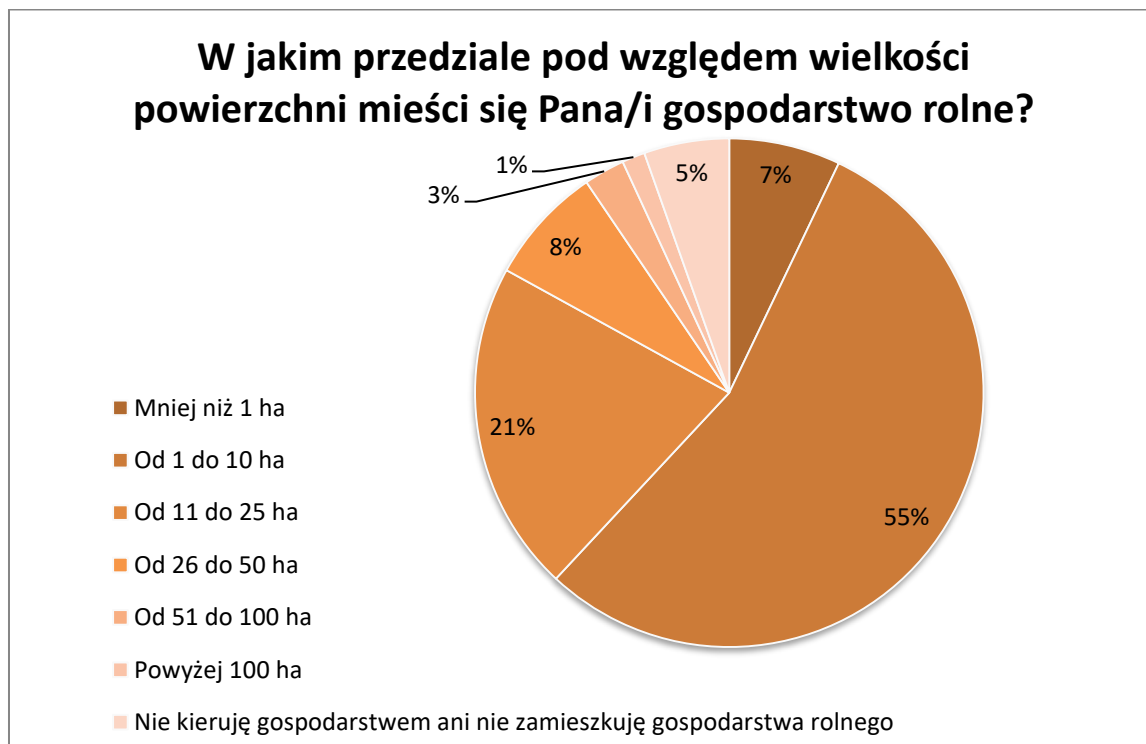
Rysunek 3. Struktura badanej grupy ze względu na rodzaj pełnionej funkcji w gospodarstwie rolnym (n=953)

Respondenci gospodarują lub zamieszkują raczej małe i średnie gospodarstwa (rysunek 4). Dominującą wielkością gospodarstw rolnych, którymi kierują lub które zamieszkują respondenci jest gospodarstwo o powierzchni między 1 a 10 ha (55%). W dalszej kolejności są to gospodarstwa 11-25 ha (21%), 26-50 ha (8%), mniej niż 1 ha (7%), 51-100 ha (3%) oraz posiadające więcej niż 100 ha (1%). Porównując odpowiedzi na analizowane tu pytanie z wynikami przedstawionymi powyżej uwagę zwracają pewne problemy z rzetelnością badań. We wcześniejszym pytaniu 10% respondentów stwierdziło, że nie jest związanych z gospodarstwem rolnym, podczas gdy w kolejnym 5% osób stwierdziło, że nie ani nie kieruje gospodarstwem rolnym, ani nie jest w nim domownikiem. Oznaczałoby to, że w spotkaniach informacyjno-szkoleniowych brały udział niewłaściwe osoby. Takie sytuacje oczywiście nie miały miejsca, ponieważ za właściwy przebieg rekrutacji odpowiedzialni byli doradcy rolniczy, którzy dysponują odpowiednim rozeznaniem w społecznościach lokalnych oraz siatkami kontaktów. Opisane rozbieżności były spowodowane zapewne budową tych dwóch kafeterii, które nie pozwalały na pomiar wszystkich możliwych wartości danych zmiennych oraz z zastosowanej techniki badawczej – ankieta audytoryjna zapewnia mniejszy poziom kontroli nad odpowiedziami udzielanymi

przez respondentów niż np. PAPI³. Te niedoskonałości można wyeliminować w czasie realizacji kolejnych badań. W kontekście omawianych tutaj analiz należy stwierdzić, że kłopot z rzetelnością nie wpłynął znacząco na osiągnięcie celu projektu badawczego.

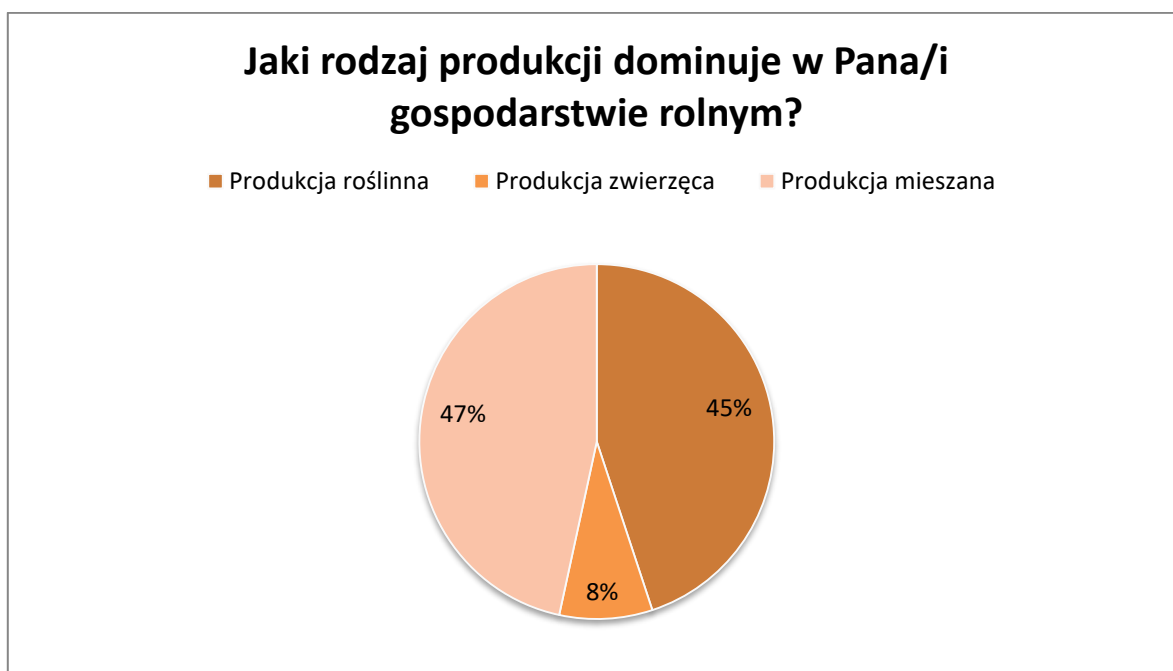
Rysunek 4. Struktura badanej grupy ze względu na przedział powierzchni reprezentowanego gospodarstwa rolnego (n=959)

Analizując typy gospodarstw, z którymi związani byli respondenci, ze względu na rodzaj produkcji (rysunek 5) należy wskazać, że najczęściej spotykanymi są produkcja mieszana (47%) oraz produkcja roślinna (45%). Jedyne 8% badanych wskazało na produkcję zwierzęcą.

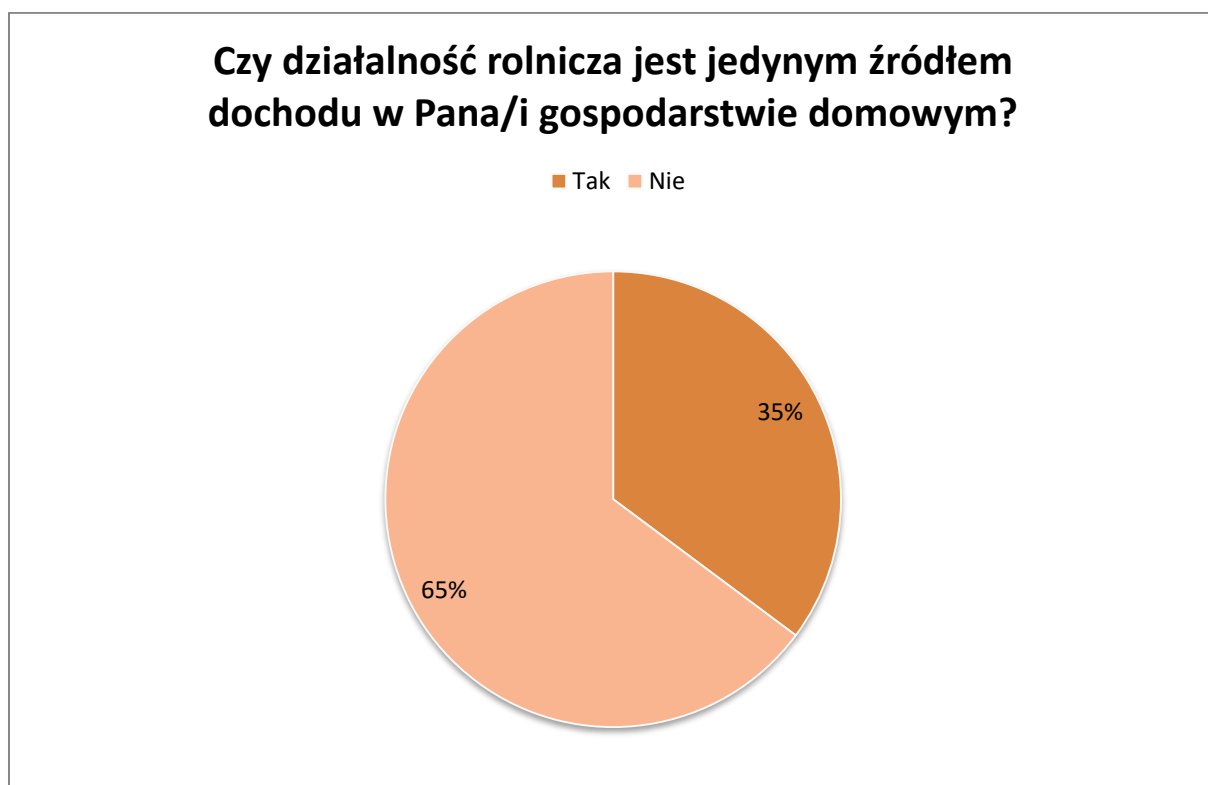
³ PAPI – skrót angielskiej nazwy badania polegającego na bezpośrednim indywidualnym wywiadzie kwestionariuszowym (ang. Paper and Pen Personal Interview).

Rysunek 5. Struktura badanej grupy ze względu na rodzaj produkcji rolniczej w reprezentowanym gospodarstwie rolnym (n=897)

65% badanych wskazało, że działalność rolnicza nie jest jedynym źródłem dochodu w gospodarstwie domowym, którym kierują lub zamieszkują, biorąc pod uwagę również źródła dochodów pozostałych osób pozostających we wspólnym gospodarstwie (rysunek 6). To kolejny ważny wynik. W toku dalszych analiz sprawdzona zostanie hipoteza, według której największego zainteresowania prowadzeniem działalności opiekuńczej można spodziewać się po osobach, w których gospodarstwach prowadzona jest już innego rodzaju działalność pozarolnicza i/lub których mieszkańcy wykonują pracę najemną poza gospodarstwem.

Rysunek 6. Struktura badanej grupy ze względu na źródło dochodu w reprezentowanym gospodarstwie domowym (n=895)

Analiza wskazań respondentów dotycząca źródeł dodatkowych zarobków nie pozwala na określenie dominującego typu (rysunek 7)⁴. Odsetek respondentów prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą (28%) jest taki sam jak odsetek osób otrzymujących rentę albo emeryturę(28%). Osoby, które pracują najemnie (umowa o pracę, umowy cywilno-prawne) stanowią 29% badanej grupy, a inne - nieujęte w kafeterii dodatkowe źródła dochodów źródła dochodu wskazało. 15% respondentów.

⁴ Por. *Polska wieś 2016. Raport o stanie wsi*, red. J. Wilkin, I. Nurzyńska, FDPA, wyd. Nauk. SCHOLAR, Warszawa 2016, s.129-136.

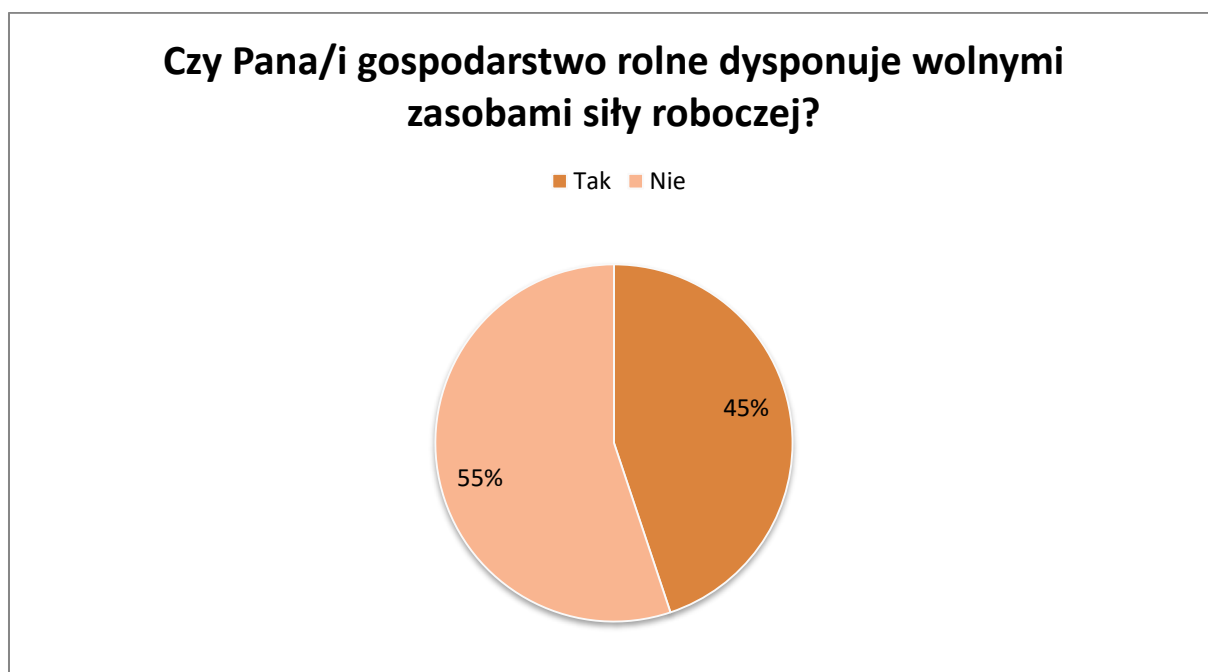
Rysunek 7. Struktura podgrupy , w której działalność rolnicza nie jest jedynym źródłem dochodu ze względu na rodzaj dodatkowego źródła dochodu (n=796)

Respondenci zostali także poproszeni o wskazanie, czy w gospodarstwie, którym kierują lub które zamieszkują są wolne zasoby siły roboczej (rysunek 8). **Rozkład udzielonych odpowiedzi pokazuje, że w niemal połowie gospodarstw są wolne zasoby siły roboczej (45%).** Potwierdza to hipotezę zespołu projektowego głoszącą, że rozwojowi gospodarstw opiekuńczych będzie sprzyjać stan zasobów ludzkich na obszarach wiejskich⁵.

⁵ Por. *Polska wieś 2016. Raport o stanie wsi*, red. J. Wilkin, I. Nurzyńska, FDPA, wyd. Nauk. SCHOLAR, Warszawa 2016, s.29-39, .

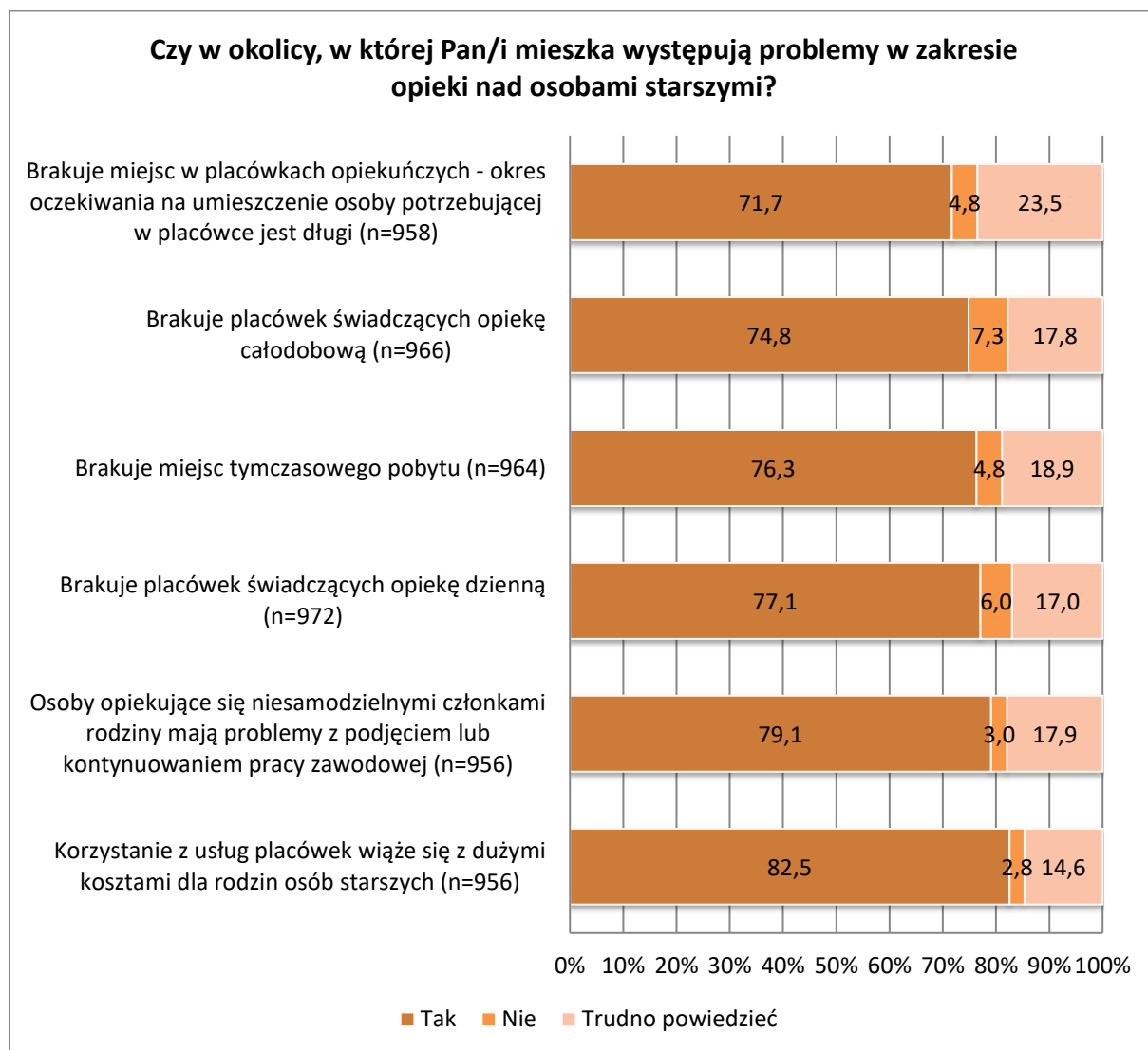
Rysunek 8. Zasoby siły roboczej w gospodarstwach domowych (n=898)

Zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze

Analiza zebranych danych wskazuje, że obserwowane przez badanych zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze na obszarach wiejskich jest bardzo duże. Respondenci zostali poproszeni o wskazanie, czy w okolicy, w której mieszkają występują określone problemy w zakresie opieki nad osobami starszymi (rysunek 9). W każdym z sześciu ocenianych przez respondentów wymiarów tego zjawiska odsetek osób potwierdzających występowanie problemów przekroczył 70%. Należy zwrócić również uwagę, że w żadnym przypadku odsetek odpowiedzi negatywnych nie przekroczył 8%. Odsetek odpowiedzi „trudno powiedzieć”, który sugeruje brak przekonania respondentów w danym obszarze problemowym oscyluje między 14,6% a 23,5%. Wynik badania w tym zakresie jednoznacznie wskazuje, że na obszarach wiejskich występuje zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze. Z perspektywy dalszych działań na rzecz rozwoju gospodarstw opiekuńczych istotne jest by wykorzystać to skądinąd negatywne zjawisko do budowania pozytywnego przekazu. Placówki opiekuńcze na obszarach wiejskich są niezwykle potrzebne a ich dostrzegalny niedobór jest dla rolników istotną szansą rynkową.

Rysunek 9. Zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze w opinii respondentów

Respondenci jako najczęściej występujące problemy w zakresie opieki nad osobami starszymi wskazali kolejno: duże koszty dla rodzin osób starszych związane z korzystaniem z usług placówek opiekuńczych (82,5%), problemy z podjęciem lub kontynuowaniem pracy zawodowej przez osoby opiekujące się niesamodzielnymi członkami rodziny (79,1%), brak placówek świadczących opiekę dzienną (77,1%), brak miejsc tymczasowego pobytu (76,3%), brak placówek świadczących opiekę całodobową (74,8%) oraz brak miejsc w placówkach opiekuńczych (71,7%). Niewielkie różnicowanie pomiędzy poszczególnymi kategoriami odpowiedzi wskazuje, że **szansę na odniesienie sukcesu mają zarówno gospodarstwa świadczące opiekę dzienną, jak i całodobową**. Warto w tym miejscu zwrócić także uwagę na fakt, że gospodarstwa opiekuńcze będą mogły być odpowiedzią na problem wysokich kosztów, jakie ponoszą rodziny korzystające z odpłatnych placówek opiekuńczych. Chociaż gospodarstwa opiekuńcze będą zapewne konkurować z innymi podmiotami głównie jakością

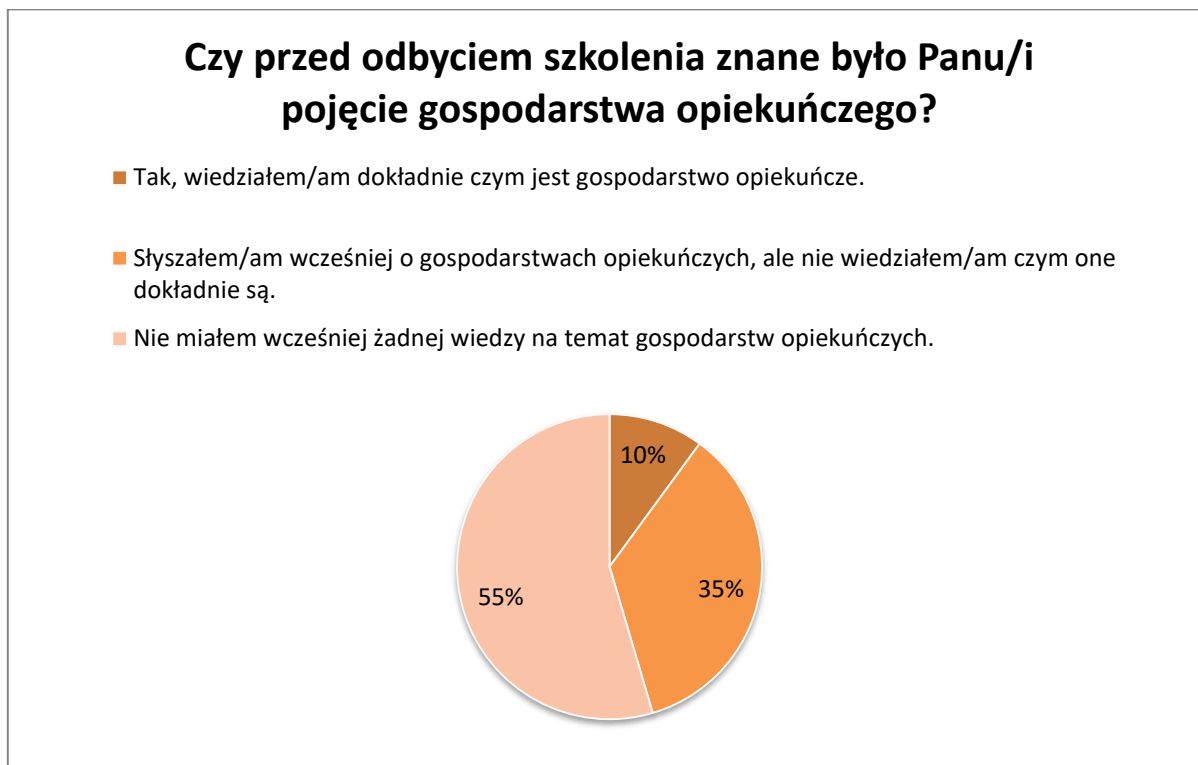
i dostępnością świadczonych usług, to źródłem przewagi rynkowej będzie mogła być dla nich także strategia cenowa.

Analiza krzyżowa opinii o występowaniu danego problemu w zakresie opieki nad osobami starszymi, a miejscem zamieszkania respondentów nie wskazuje na istotne różnice pomiędzy poszczególnymi regionami. Opisane powyżej problemy są zatem zjawiskiem ogólnopolskim. Nie ma zatem województw, w których rolnicy są bardziej niż w innych predestynowani pod tym względem do podejmowania działalności opiekuńczej. Jest to szansa dla rolników w każdej części Polski i z tego względu tworzona sieć współpracy na rzecz powstawania i rozwoju gospodarstw opiekuńczych powinna mieć zasięg ogólnokrajowy.

Znajomość pojęcia gospodarstwa opiekuńczego

Ponad połowa badanych (55%) nie miała wiedzy na temat gospodarstw opiekuńczych przed przystąpieniem do szkolenia przygotowanego przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie o/Kraków. Wśród badanych, 35% słyszało wcześniej o gospodarstwach opiekuńczych, ale nie wiedziało czym one są dokładnie, a jedynie 10% respondentów zadeklarowało dokładną wiedzę w tym temacie. Mimo to należy uznać, że **stosunkowo dużo badanych osób zetknęło się wcześniej z ideą gospodarstw opiekuńczych**. W czasie realizacji projektu „Gospodarstwa opiekuńcze – budowanie sieci współpracy” udało się dotrzeć do dużej liczby osób, które aktywnie poszukiwały informacji na temat możliwości prowadzenia działalności związanej z opieką nad potrzebującymi osobami. Brak konkretnych wskazówek, wytycznych i wsparcia powodował jednak, że działalność ta pozostawała jedynie w sferze projektu. **Udzielenie zainteresowanym potrzebnego wsparcia mogłoby jednak doprowadzić do szybkiego powstania w całej Polsce pierwszych gospodarstw opiekuńczych działających według proponowanej przez CDR O/Kraków koncepcji**. Takie prekursorskie, wzorcowe gospodarstwa miałyby z pewnością niebagatelny wpływ na dalsze propagowanie tej idei i rozrost sieci osób oraz podmiotów działających na rzecz jej urzeczywistnienia.

Rysunek 10. Znajomość pojęcia gospodarstwa opiekuńczego wśród badanych osób (n=964)

Analiza krzyżowa wskazała, że respondenci z województwa kujawsko-pomorskiego częściej niż badani z innych województw posiadali dokładną wiedzę na temat tego, czym są gospodarstwa opiekuńcze. Nie może to dziwić w kontekście faktu, że Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego był jednym z prekursorów rozwoju idei opieki w gospodarstwach rolnych w Polsce, a jego doświadczenia zostały wykorzystane w czasie opracowywania koncepcji rozwoju gospodarstw opiekuńczych przez CDR O/Kraków. Przykład działań realizowanych w województwie kujawsko-pomorskim pokazuje jak ważne jest tworzenie pierwszych, przykładowych placówek opiekuńczych. Są one wzorem i inspiracją do kolejnych działań oraz efektywnym sposobem propagowania na obszarach wiejskich nowych idei. Dodatkowo umożliwiają one testowanie wypracowywanych rozwiązań. **Z punktu widzenia rozwoju gospodarstw opiekuńczych w Polsce kluczowe jest zatem stworzenie takich wzorcowych placówek we wszystkich regionach kraju.**

Zainteresowanie świadczeniem usług opiekuńczych

Kwestia zainteresowania rolników oraz domowników w gospodarstwach rolnych świadczeniem usług opiekuńczych była najistotniejszym problemem postawionym w opisywanych tu badaniach. Stwierdzenie to należy doprecyzować poprzez dodanie, że chodziło tu o sprawdzenie zainteresowania działalnością opiekuńczą w formach

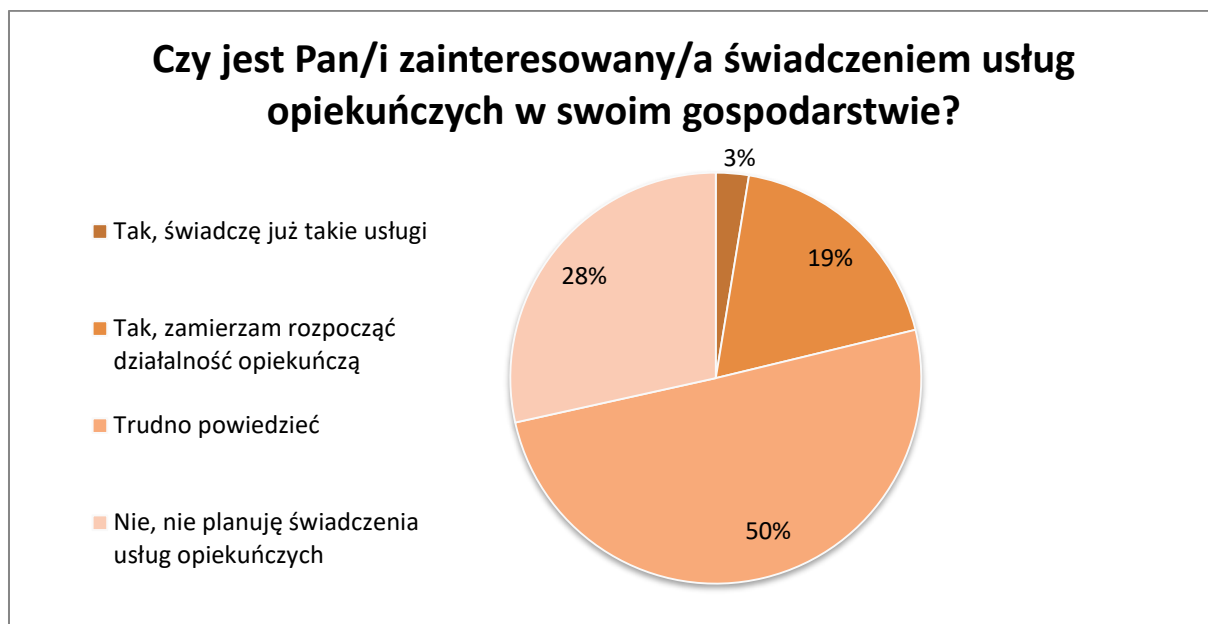
uwzględnionych w koncepcji opracowanej przez CDR O/Kraków. Fakt ten miał istotne znaczenie – poziom skomplikowania informacji przekazywanych rolnikom na spotkaniach informacyjno-szkoleniowych był tak wysoki, że sam ten fakt mógł demotywować część z nich. Z przeprowadzonych rozmów z doradcami rolniczymi wynika, że szczególnie dwa elementy omawianej koncepcji budziły wątpliwości: konieczność świadczenia usług opiekuńczych w ramach działalności gospodarczej lub podmiotu ekonomii społecznej oraz brak dofinansowań (rządowych, samorządowych) specjalnie dedykowanych rolnikom na cele związane z zakładaniem i prowadzeniem działalności opiekuńczej. Właściwa interpretacja zaprezentowanych poniżej danych wymaga znajomości tego istotnego kontekstu badań.

Zebrane dane wskazują, że 19% uczestników spotkań informacyjno-szkoleniowych jest zainteresowana rozpoczęciem działalności opiekuńczej w zgodzie z zaprezentowaną im wcześniej koncepcją opracowaną przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie (rysunek 11). Wynik ten można uznać za bardzo obiecujący. Znajduje on potwierdzenie w imiennych deklaracjach o chęci współpracy z CDR na rzecz rozwoju gospodarstw opiekuńczych, które dobrowolnie mogli wypełniać zainteresowani rolnicy. Zebrano 270 takich deklaracji. Dodatkowo do pracowników Centrum Doradztwa Rolniczego zwróciło się kolejnych kilkadziesiąt osób z całej Polski z prośbą o udzielenie informacji na temat możliwości rozpoczęcia działalności opiekuńczej. Potencjał do tworzenia sieci usług społecznych na obszarach wiejskich można zatem ocenić pozytywnie.

Tylko ¼ badanych definitywnie stwierdziła, że nie jest zainteresowana proponowaną im koncepcją działalności pozarolniczej. Warto zwrócić uwagę, że aż 50% osób obecnych na spotkaniach informacyjno-szkoleniowych odpowiadając na pytanie o zainteresowanie rozpoczęciem działalności opiekuńczej wybrało odpowiedź „trudno powiedzieć”. Osoby te zatem nie odrzucają jednoznacznie zaprezentowanej im koncepcji. Co więcej, część z tych osób wypełniła załączoną deklarację Z uwagi na poziom skomplikowania prezentowanych kwestii oraz ograniczone ramy czasowe spotkań koncepcja ta była siłą rzeczy prezentowana w skróconej wersji. Podjęcie jednoznacznej decyzji w omawianej sprawie wymaga zaś zapewne pilniejszego rozważenia szczegółowych zagadnień, co można osiągnąć między innymi poprzez udział w dalszych szkoleniach. **Można powiedzieć, że przynajmniej połowa badanych potrzebuje większej wiedzy, aby podjąć decyzję na temat prowadzenia lub nie prowadzenia gospodarstwa opiekuńczego.** Jest to jednak kolejny wniosek z badań, który napawa optymizmem. Umiejętnie prowadzona dalsza akcja informacyjna i szkoleniowa

z pewnością doprowadziłyby do zwiększenia liczby osób zdecydowanych na prowadzenie działalności opiekuńczej w swoich gospodarstwach rolnych.

Rysunek 11. Zainteresowanie badanych osób świadczeniem usług opiekuńczych w gospodarstwie (n=966)

Analiza krzyżowa, której wyniki zostały zaprezentowane tabeli 2, wykazała, że w większości województw zainteresowanie uczestników spotkań prowadzeniem gospodarstw opiekuńczych jest podobne. Należy w tym miejscu przypomnieć, że wyniki badania nie są oczywiście reprezentatywne dla regionów, a wpływ na nie mógł mieć sam przebieg spotkania, na którym przeprowadzana była ankieta. Słabsze wyniki uzyskane w niektórych województwach nie świadczą zatem o tym, że zainteresowanie proponowaną koncepcją jest w nich niewielkie. Tezę tę potwierdza zresztą inny wniosek z badań – obserwowane przez respondentów zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze jest w całej Polsce na podobnym poziomie.

Tabela 2. Zainteresowanie badanych osób świadczeniem usług opiekuńczych w gospodarstwie według województw (n=966)

Województwo	Tak, świadczę już takie usługi	Tak, zamierzam rozpocząć działalność opiekuńczą	Trudno powiedzieć	Nie, nie planuję świadczenia usług opiekuńczych
Małopolskie	1	10	24	22
Śląskie	1	18	30	11
Świętokrzyskie	4	15	32	8
Łódzkie	3	8	26	21
Wielkopolskie	0	7	49	4
Kujawsko-pomorskie	3	13	28	18
Mazowieckie	0	16	36	10
Lubelskie	1	14	22	23
Podkarpackie	0	4	41	17
Podlaskie	0	5	52	6
Warmińsko-mazurskie	1	19	28	12
Pomorskie	1	2	10	52
Zachodniopomorskie	3	9	22	24
Lubuskie	4	12	35	7
Dolnośląskie	0	13	18	29
Opolskie	3	15	33	11
Ogółem	25	180	486	275

Zebrane dane pozwalają na stworzenie profilu typowej osoby zainteresowanej prowadzeniem działalności opiekuńczej w gospodarstwie rolnym. Na wstępie należy zwrócić uwagę, że wśród badanych znaleźli się respondenci, którzy stwierdzili, że obecnie już świadczą usługi opiekuńcze w swoich gospodarstwach. Niektóre z tych osób mogły brać udział w innych projektach nastawionych na ich rozwój (np. w województwie kujawsko-pomorskim). Część badanych prowadzi z kolei zapewne gospodarstwa agroturystyczne kierujące swą ofertą dla seniorów. Tę tezę potwierdza fakt, że osoby deklarujące, że już obecnie prowadzą gospodarstwa opiekuńcze posiadają pewne cechy wspólne. W większości (18 spośród 25) były to osoby, które kierują gospodarstwem rolnym, a nie są jedynie domownikami w nim. Najczęściej prowadzone przez nich gospodarstwo jest nastawione na produkcję roślinną (14 spośród 25 gospodarstw), a działalność rolnicza nie jest jedynym źródłem dochodu w gospodarstwie (15 spośród 25 gospodarstw). Respondenci, którzy już teraz świadczą usługi opiekuńcze w swoim gospodarstwie to z reguły osoby w wieku 45-64 lata (17 z 25 osób mieści się w tym przedziale wiekowym).

Opisany powyżej profil typowej osoby, które obecnie deklaruje świadczenie usług opiekuńczych w swoim gospodarstwie w całości pokrywa się z profilem typowej osoby, która wyraża zainteresowaniem podjęciem takiej działalności w przyszłości. **Są to zazwyczaj osoby w wieku 45-64 lat, w których gospodarstwach dominuje produkcja roślinna oraz występują pozarolnicze źródła dochodów.** Ponadto, większe zainteresowanie działalnością pozarolniczą wykazują osoby, które kierują gospodarstwem, a nie są w nim jedynie domownikami. Fakt ten można tłumaczyć tym, że osoby, które samodzielnie nie kierują gospodarstwem nie składały jednoznacznych deklaracji i częściej wskazywały odpowiedź „trudno powiedzieć”. Wydaje się także, że osoby, które prowadzą już jakąś działalność pozarolniczą dysponują większym doświadczeniem i wiedzą, która ułatwia podjęcie im decyzji o dalszym rozwoju gospodarstwa i wprowadzeniu do niego usług opiekuńczych.

Ważnym ustaleniem badań jest odkrycie, że **pleć nie różnicuje w znaczący sposób zainteresowania działalnością opiekuńczą.** Jest to sprzeczne z hipotezami stawianymi przez zespół projektowy na etapie przygotowania projektu badań. Z drugiej strony wynik ten niekoniecznie w całości obala tezę, że działalność opiekuńcza może być ciekawą ofertą dla kobiet będących domownikami w gospodarstwach rolnych. Nie pełnią one kierowniczej roli w gospodarstwie, dlatego częściej wykazywały się niezdecydowaniem. Niemniej jednak należy stwierdzić, że analiza zebranych danych dostarczyła cennej wskazówki dla osób propagujących koncepcję gospodarstw opiekuńczych wśród mieszkańców obszarów

wiejskich. **Profil typowej osoby zainteresowanej prowadzeniem działalności opiekuńczej jest pewnym drogowskazem, który może ułatwić docieranie do kolejnych członków powstającej sieci współpracy.**

Rysunek 12. Profil typowej osoby zainteresowanej prowadzeniem gospodarstwa opiekuńczego

Formy gospodarstw opiekuńczych

Istotnym celem badań, oprócz zdiagnozowania poziomu zainteresowania prowadzeniem działalności opiekuńczej wśród rolników oraz domowników w gospodarstwach rolnych była ocena recepcji przygotowanej przez zespół CDR O/Kraków koncepcji rozwoju gospodarstw opiekuńczych. Szczególnie ważne było rozpoznanie form prawnych i organizacyjnych, w ramach których respondenci byliby gotowi prowadzić taką działalność.

Najbardziej właściwymi formami prowadzenia gospodarstwa opiekuńczego spośród prezentowanych na szkoleniu są dla respondentów dzienny dom pobytu w ramach własnej działalności gospodarczej (39%) oraz dzienny dom pobytu prowadzony przez organizację pozarządową lub spółdzielnię socjalną we współpracy z samorządem (25%). Pozostałe formy były zdecydowanie mniej atrakcyjne dla badanych. Dla 12% z nich najlepszą formą byłby rodzinny dom pobytu we współpracy z samorządem, a dla co dziesiątej osoby działalność gospodarcza w zakresie placówki zapewniającej całodobową opiekę (10%). 14% badanych ma natomiast inny pomysł na formę gospodarstwa opiekuńczego, która byłaby dla nich najlepsza. Wyniki te są zgodne z założeniami twórców analizowanej koncepcji. Jak

zostało to przedstawione we wcześniejszej części raportu, przewiduje ona skupienie uwagi na tworzeniu placówek dziennego wsparcia dla seniorów.

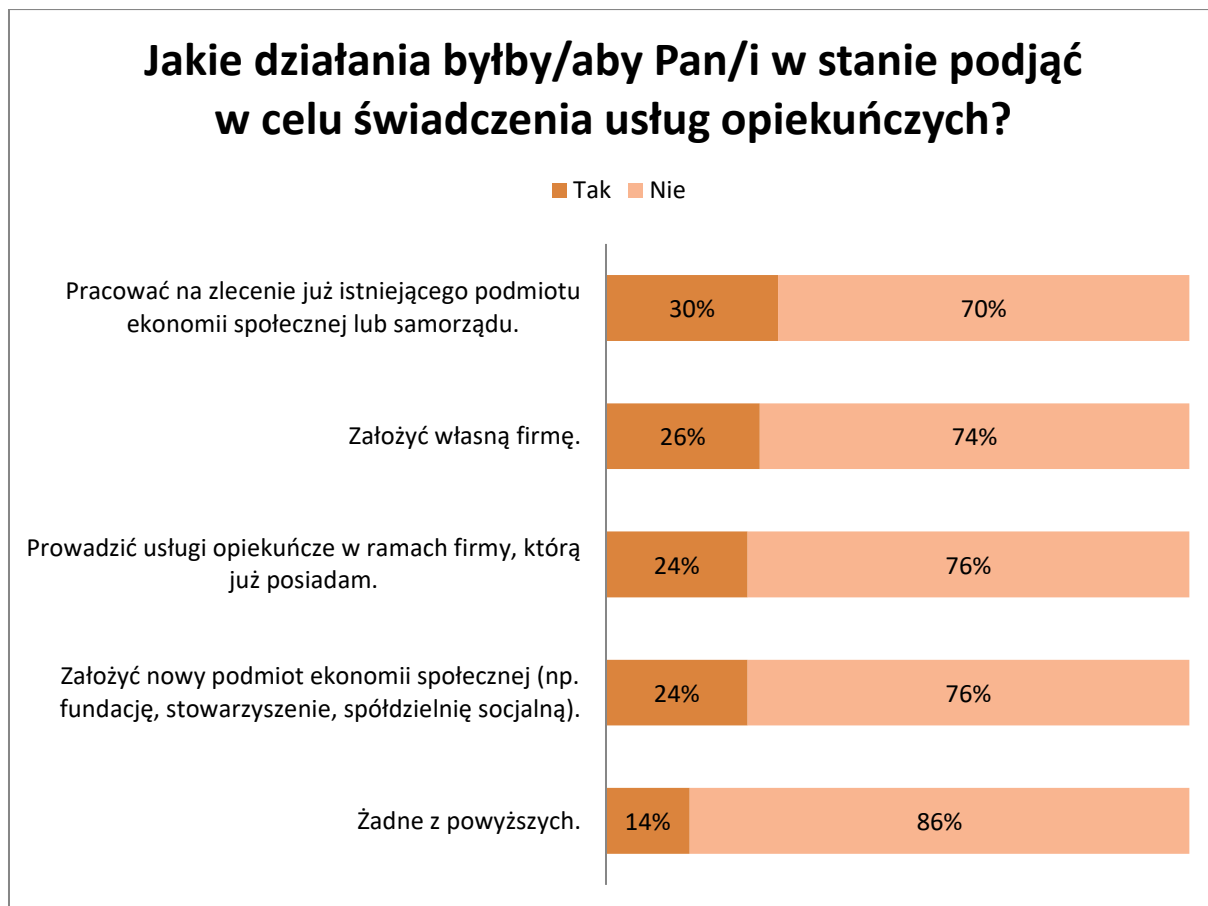
Rysunek 13. Preferencje badanych osób w odniesieniu do formy gospodarstwa opiekuńczego (n=708)

Celem kolejnego pytania było pogłębienie wiedzy na temat form prawnych podmiotów, w ramach których respondenci byliby gotowi świadczyć usługi opiekuńcze. Było to pytanie wielokrotnego wyboru. Analiza odpowiedzi nie wskazuje jednoznacznie formy prawnej gospodarstwa opiekuńczego, która byłaby zdecydowanie najbardziej popularna wśród badanych. Różnica pomiędzy najbardziej preferowaną (najczęściej wybieraną) formą, pracą na zlecenie już istniejącego podmiotu ekonomii społecznej lub samorządu (29%), a najmniej preferowaną (najrzadziej wskazywaną), czyli założeniem nowego podmiotu ekonomii społecznej (24%) lub prowadzeniem usług opiekuńczych w ramach już działającej (własnej) firmy (24%), wynosi jedynie 5%. **Można zatem powiedzieć, że respondenci rozważają różne formy działalności i celowe jest rozwijanie koncepcji gospodarstw opiekuńczych**

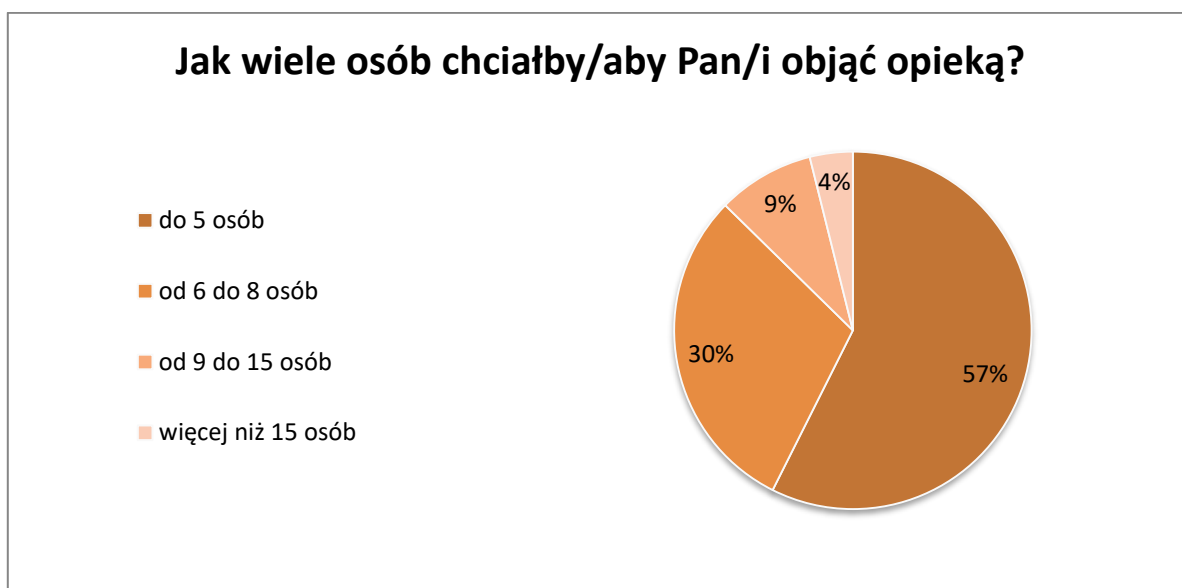
w taki sposób by te różne preferencje uwzględnić. Gospodarstwa opiekuńcze powinny przybierać różne formy prawne i konieczne jest zapewnienie im wsparcia dostosowanego do każdej z nich.

Rysunek 14. Zdolność badanych osób do podjęcia działań w celu świadczenia usług opiekuńczych (n=725)

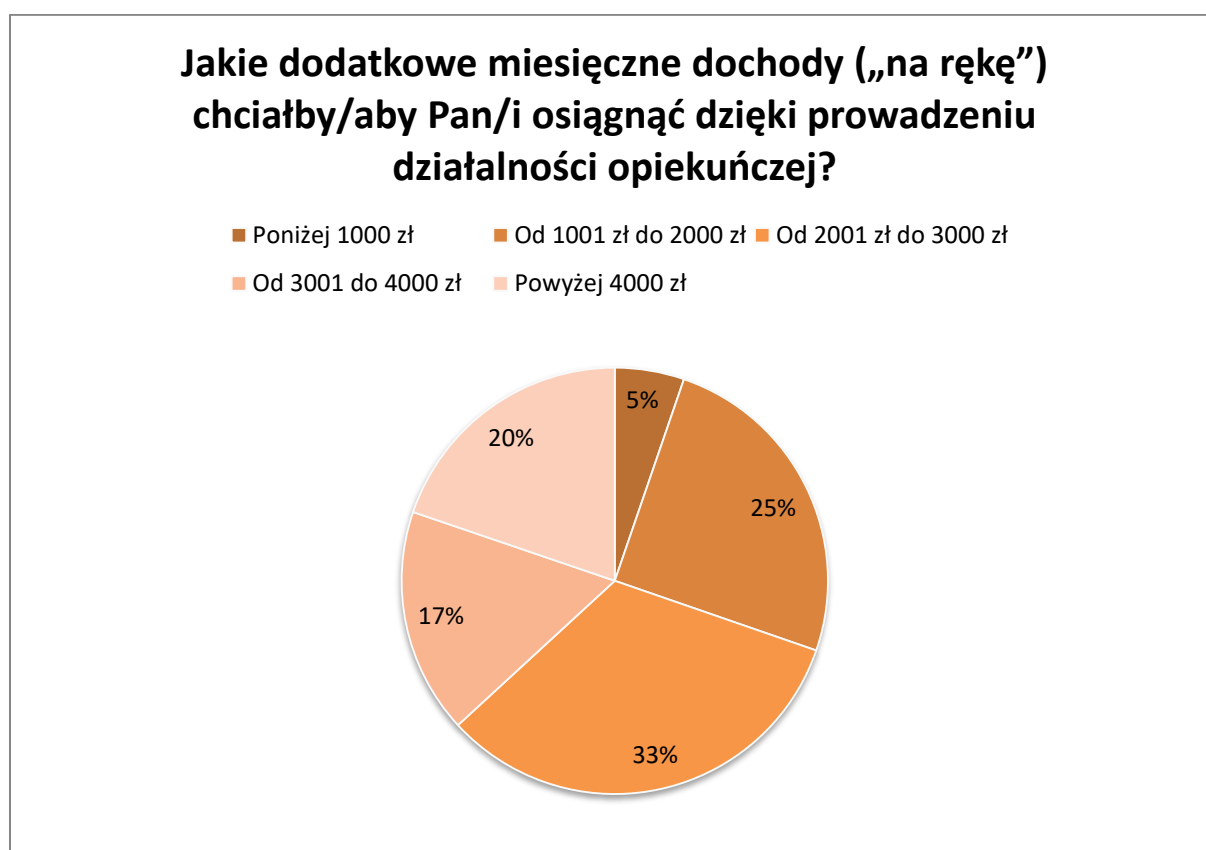
Osoby, które zadeklarowały chęć rozpoczęcia działalności opiekuńczej zostały zapytane o to, jak wiele osób byłyby gotowe objąć opieką (rysunek 15). **Analiza pokazuje, że ponad połowa badanych chciałaby zajmować się grupą do 5 osób (57%), a niespełna 1/3 (30%) badanych nieco większą grupą potrzebujących (od 6 do 8 osób).** Działalność na większą skalę chciałoby podjąć łącznie 13% badanych. Opieką od 9 do 15 osób chciałoby objąć 9% ogółu respondentów, a większą liczbą niż 15 osób chciałoby zająć się jedynie 4% badanych.

Rysunek 15. Preferencje w badanej grupie w odniesieniu do liczby osób, które mogłyby być objęte opieką w gospodarstwie opiekuńczym (n=695)

Analiza oczekiwań finansowych związanych z dochodami z tytułu prowadzenia działalności opiekuńczej wskazuje, że respondenci są pod tym względem bardzo zróżnicowani (rysunek 17). 1/3 badanych, chciałaby zarabiać na opiece od 2001 do 3000 zł netto miesięcznie (33%), a dla ¼ badanych satysfakcjonującym wynagrodzeniem byłaby kwota między 1001 a 2000 zł (25%). Mniejsze oczekiwania finansowe ma 5% badanych (poniżej 1000 zł), a dla 17% dochód musiałby wynosić od 3001 do 4000 zł miesięcznie. Powyżej 4000 zł miesięcznie chciałoby zarabiać 20% badanych.

Rysunek 16. Oczekiwane przez badane osoby dodatkowe miesięczne dochody z prowadzeniu działalności opiekuńczej (n=703)

Dochód jaki respondenci chcieliby uzyskać z tytułu prowadzenia usług opiekuńczych nie jest skorelowany z liczbą osób, które chcieliby objąć opieką. Oznacza to, że **oczekiwania względem stawki za osobę są bardzo zróżnicowane i wahają się od poniżej 60 zł za osobę (biorąc jako dane kwotę 1000 zł za 15 osób) do powyżej 800 zł (biorąc jako dane kwotę 4000 zł za 5 osób)**. Takie odpowiedzi respondentów wskazują, że większość z nich nie ma jeszcze sprecyzowanego planu na prowadzenie działalności opiekuńczej. Nie jest to oczywiście zaskakujące w kontekście faktu, że byli oni uczestnikami spotkań informacyjno-szkoleniowych, w czasie których byli dopiero zapoznawani z ogólną koncepcją rozwoju gospodarstw opiekuńczych. **W przyszłości niezbędne może być zapewnienie rolnikom profesjonalnego doradztwa, które pozwoli przygotować odpowiedni biznesplan.** Działalność opiekuńcza wiąże się ze specyficznymi kosztami i problemami – konieczne będzie zapoznanie rolników z jej specyfiką.

Tabela 3. Zestawienie oczekiwanych miesięcznych dochodów z prowadzenia działalności opiekuńczej z potencjalną liczbą osób objętych opieką (n=669)

		Jak wiele osób chciałby/aby Pan/i objąć opieką?				Ogółem
		do 5 osób	od 6 do 8 osób	od 9 do 15 osób	więcej niż 15 osób	
Jakie dodatkowe miesięczne dochody („na rękę”) chciałby/aby Pan/i osiągnąć dzięki prowadzeniu działalności opiekuńczej?	Poniżej 1000 zł	26	8	1	0	35
	Od 1001 zł do 2000 zł	119	43	4	1	167
	Od 2001 zł do 3000 zł	127	68	22	3	220
	Od 3001 do 4000 zł	50	48	10	6	114
	Powyżej 4000 zł	58	39	22	14	133
Ogółem		380	206	59	24	669

Oprócz określenia liczby osób, którą badani chcieliby objąć opieką, respondenci byli zapytani także o rodzaje terapii, które mogłyby być prowadzone w ich gospodarstwie rolnym (rysunek 17). Pytanie miało formę wielokrotnego wyboru. **Najczęściej wskazywanymi formami terapii, które mogłyby być prowadzone w gospodarstwach były spacery i inne aktywności na łonie natury (95%), wspólne przygotowanie i spożywanie posiłków (90%) oraz pomoc w wykonywaniu lekkich prac gospodarskich (87%).** Odsetek wskazań na pozostałe rodzaje terapii nie odbiegał jednak znacząco od trzech najbardziej popularnych. Respondenci w dalszej kolejności wskazywali terapię poprzez ogrodnictwo (86%) oraz kontakt ze zwierzętami (82%). Na terapię poprzez sztukę wskazało nieco ponad ¼ badanych (76%). **Można zatem powiedzieć, że respondenci nie nastawiają się na monotematyczne gospodarstwa, a dopuszczają prowadzenie zróżnicowanych form terapii w swoich gospodarstwach opiekuńczych.** To bardzo pozytywny wynik w kontekście rozwoju tych placówek. Ich oferta będzie musiała być atrakcyjna, a świadczone usługi wysokiej jakości. Wprowadzenie różnych sposobów spędzania czasu w gospodarstwie oraz różnych form terapii pozwoli na wszechstronną pomoc seniorom. Sukces gospodarstw opiekuńczych będzie zależał w dużej mierze od tego, czy będą one przyjaznym, ciekawym miejscem, w którym podopieczni chcą spędzać czas.

Rysunek 17. Rodzaje terapii możliwe do wykorzystania w gospodarstwie rolnym w opinii badanych osób

Analiza krzyżowa pokazuje na logiczną spójność wypowiedzi respondentów. Osoby prowadzące gospodarstwo nastawione na produkcję zwierzęcą lub o mieszanym profilu produkcji częściej wskazywały na formę terapii związaną z kontaktem ze zwierzętami. Jest to pocieszający fakt w kontekście wskazanych wcześniej problemów z rzetelnością badań.

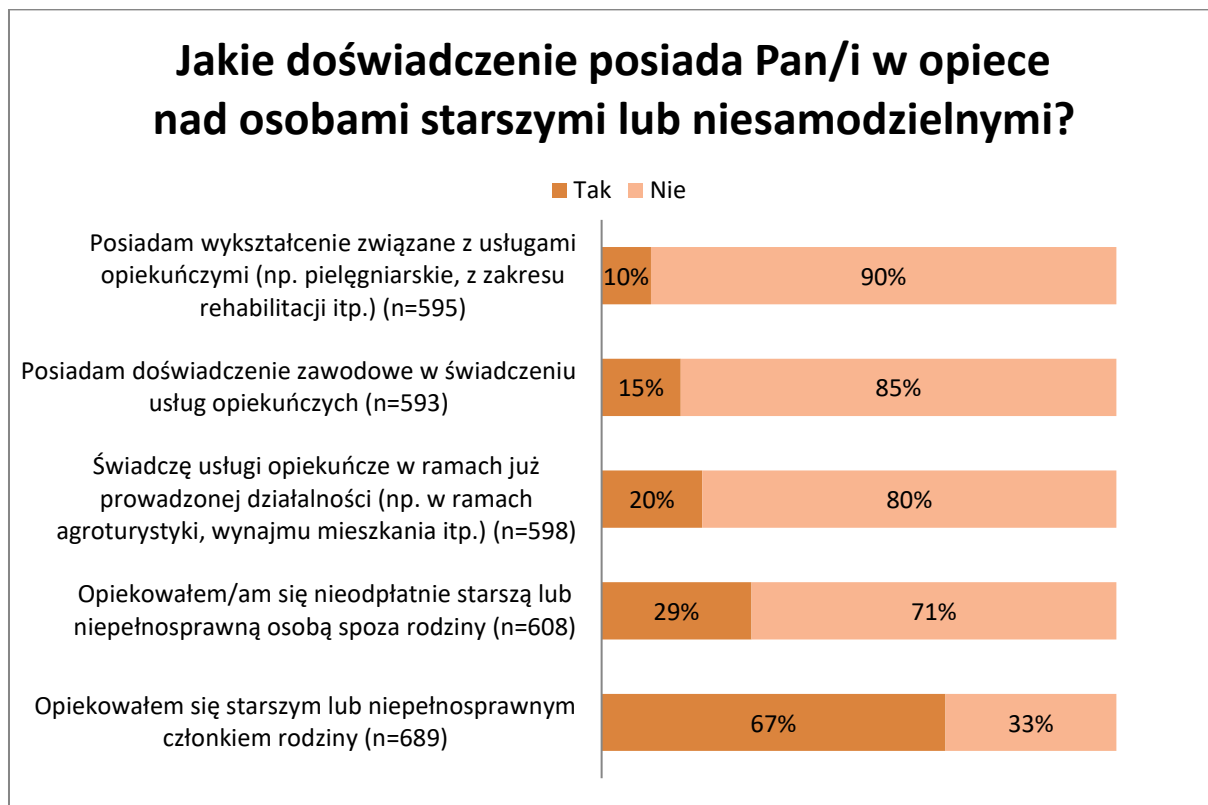
Motywacja do prowadzenia działalności opiekuńczej

Opieka nad osobami potrzebującymi wsparcia jest trudną i wymagającą poświęceń pracą. Osoby wykonujące ją muszą dysponować odpowiednią motywacją wewnętrzną do podjęcia tych trudów. Opracowana przez zespół CDR O/Kraków koncepcja rozwoju gospodarstw opiekuńczych zakłada, że muszą być one racjonalnymi ekonomicznie podmiotami, których prowadzenie powinno zapewniać dodatkowe dochody rolnikom. Wizja uzyskania takich dochodów nie może być jednak jedyną motywacją do podejmowania działalności, która jest tak wymagająca i wiąże się z licznymi wyzwaniami. Ponadto, nie ulega wątpliwości, że działalność opiekuńcza będzie miała ograniczoną efektywność ekonomiczną ze względu na stałe, wysokie koszty jej prowadzenia oraz ograniczony zakres. Zwiększenie dochodów byłoby tu możliwe głównie poprzez przyjmowanie coraz większej liczby podopiecznych,

co jest oczywiście ograniczone przez infrastrukturę danego gospodarstwa, jak również przez same realia świadczenia opieki. Z tego względu koncepcja powstawania i rozwoju gospodarstw opiekuńczych kierowana jest do tych osób, które znając trudności związane z opieką, będą skłonne poświęcić się tej pracy i czerpać z niej dodatkową, pozafinansową satysfakcję.

Wśród badanych, zdecydowanie najczęściej spotykanym doświadczeniem w opiece nad osobami starszymi lub niesamodzielnymi jest opieka nad członkiem rodziny (67%). Kolejne formy były zdecydowanie mniej wybierane, co sugeruje ogólnie niskie i mało zróżnicowane doświadczenie badanych (rysunek 18). Niespełna 1/3 respondentów wskazała na opiekę nad osobą spoza rodziny (29%). Dwie najrzadziej wskazywane formy doświadczenia to doświadczenia zawodowe (15%) oraz posiadanie wykształcenia związanego z usługami opiekuńczymi (10%). Co piąty badany (20%) zaznaczył odpowiedź „świadczę usługi opiekuńcze w ramach już prowadzonej działalności” – wynik ten jest nieco zaskakujący i wymaga dalszej interpretacji. Przeprowadzona analiza wskazuje, że badani traktowali działalność opiekuńczą jako pokrewną do agroturystyki. W pewnym sensie była to słuszna intuicja, zwłaszcza w tych przypadkach, gdy gospodarstwa agroturystyczne dysponują doświadczeniem w goszczeniu seniorów. Wynik ten pokazuje, że konieczne są dalsze szkolenia dla rolników, które pozwolą im lepiej zrozumieć specyfikę działalności opiekuńczej. Szczególnie przydatne byłyby tu wyjazdy studyjne. Wśród rolników należy utrwalić wiedzę na temat różnic pomiędzy działalnością opiekuńczą a prowadzeniem agroturystyki. Obie te formy działalności mogą współistnieć w gospodarstwie. Możliwe jest także by działalność opiekuńcza „wyewoluowała” z wcześniej prowadzonej agroturystyki. Niemożliwe jest jednak świadczenie opieki w ramach agroturystyki.

Rysunek 18. Doświadczenie badanych osób w opiece nad osobami starszymi lub niesamodzielnymi

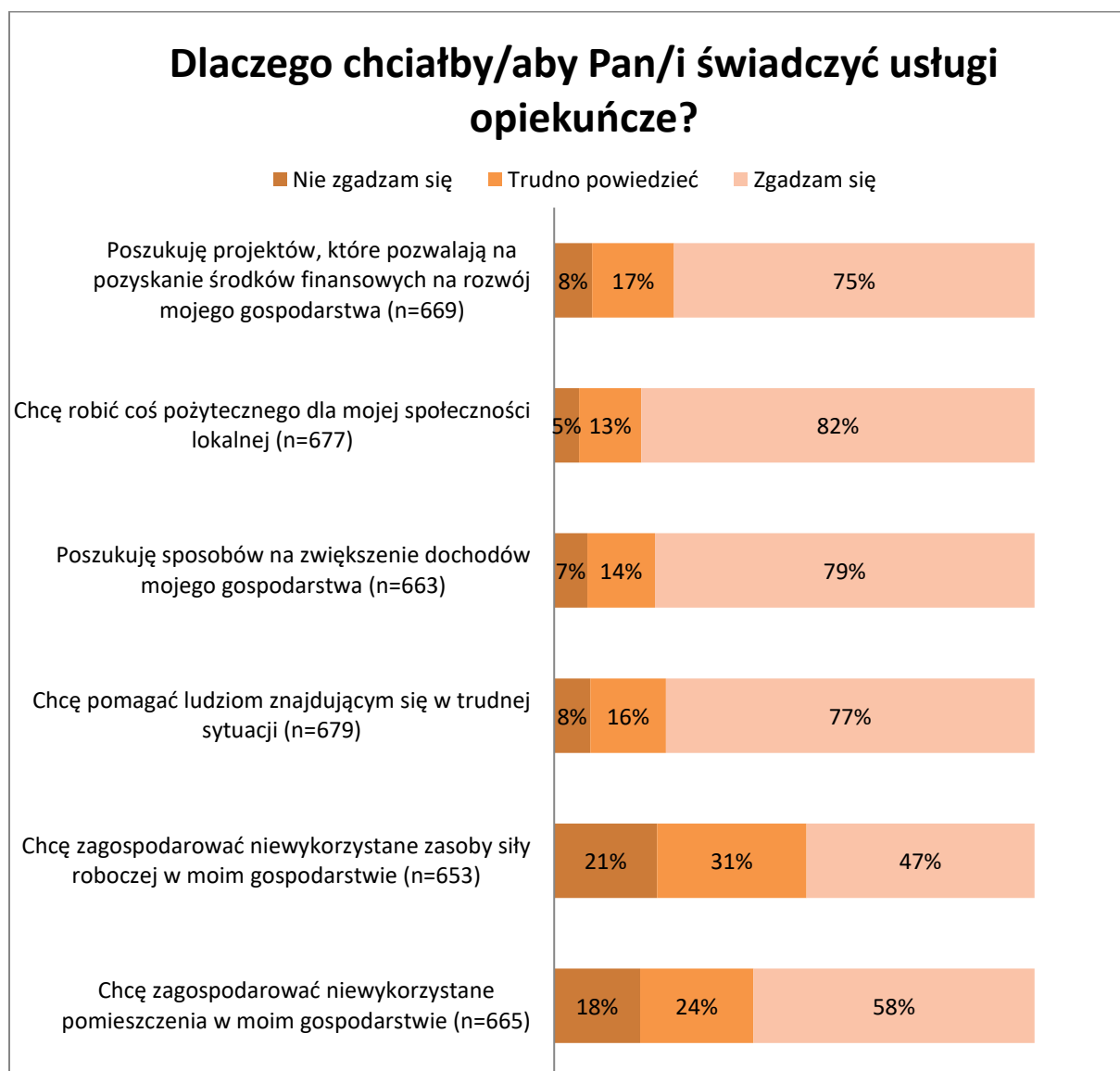

Analiza krzyżowa wskazała, że osoby, które mają doświadczenie w opiece nad członkami rodziny zdecydowanie częściej niż pozostałe interesowały się dziennym domem pobytu prowadzonym przez organizację pozarządową lub spółdzielnię socjalną we współpracy z samorządem oraz dziennym domem pobytu w ramach własnej działalności gospodarczej podczas prowadzonego szkolenia. Jednocześnie, częściej doświadczenia w opiece nad osobami starszymi mają kobiety niż mężczyźni, co tłumaczy nadreprezentację kobiet w próbie badawczej. Doświadczenia wyniesione z własnej rodziny mogą być bardzo cenne w rozwoju gospodarstw opiekuńczych – w czasie identyfikowania osób zainteresowanych prowadzeniem gospodarstw opiekuńczych warto na nie zwracać uwagę.

Badani zostali także zapytani o sześć możliwych uzasadnień ich zainteresowania świadczeniem usług opiekuńczych. Do najczęściej spotykanych motywacji do prowadzenia gospodarstw opiekuńczych zaliczyć należy kolejno: chęć zrobienia czegoś pożytecznego dla społeczności lokalnej (82%), chęć zwiększenia dochodów swojego gospodarstwa (79%), chęć pomocy ludziom w trudnej sytuacji (77%) oraz poszukiwanie projektów, które pozwalają na pozyskiwanie środków finansowych na rozwój gospodarstwa (75%). Ponad połowa badanych (58%) chce świadczyć usługi

opiekuńcze, aby wykorzystać wolne pomieszczenie w swoim gospodarstwie. Najmniej deklarowaną motywacją do podjęcia tego typu działalności jest chęć wykorzystania posiadanych zasobów siły roboczej (47%). Należy zaznaczyć, że choć była to odpowiedź najrzadziej wskazywana, to i tak odsetek odpowiedzi twierdzących zbliżył się do niemal 50%. W przypadku tej odpowiedzi wyraźnie częściej respondenci wyrażali swoje niezdecydowanie (odpowiedź trudno powiedzieć zaznaczyło 31% badanych). Jest to zrozumiałe – niezajomość realiów świadczenia usług opiekuńczych mogła rodzić wątpliwość odnośnie zapotrzebowania na pracę w ich ramach.

Rysunek 19. Źródła motywacji badanych osób do świadczenia usług opiekuńczych

Dane zamieszczone na rysunku 19 wskazują, że w kontekście gospodarstw opiekuńczych są splecione ze sobą 2 rodzaje motywacji: zewnętrzna (finansowa) oraz wewnętrzna (chęć pomocy innym, działalność na rzecz społeczności). Można zatem powiedzieć, że koncepcja rozwoju gospodarstw opiekuńczych opracowana przez zespół CDR O/Kraków jest zgodna z rzeczywistością i odpowiada na zapotrzebowanie rolników. Przyszłą sieć współpracy na rzecz powstawania i rozwoju gospodarstw opiekuńczych warto oprzeć na osobach, które wykazują oba wspomniane typy motywacji.

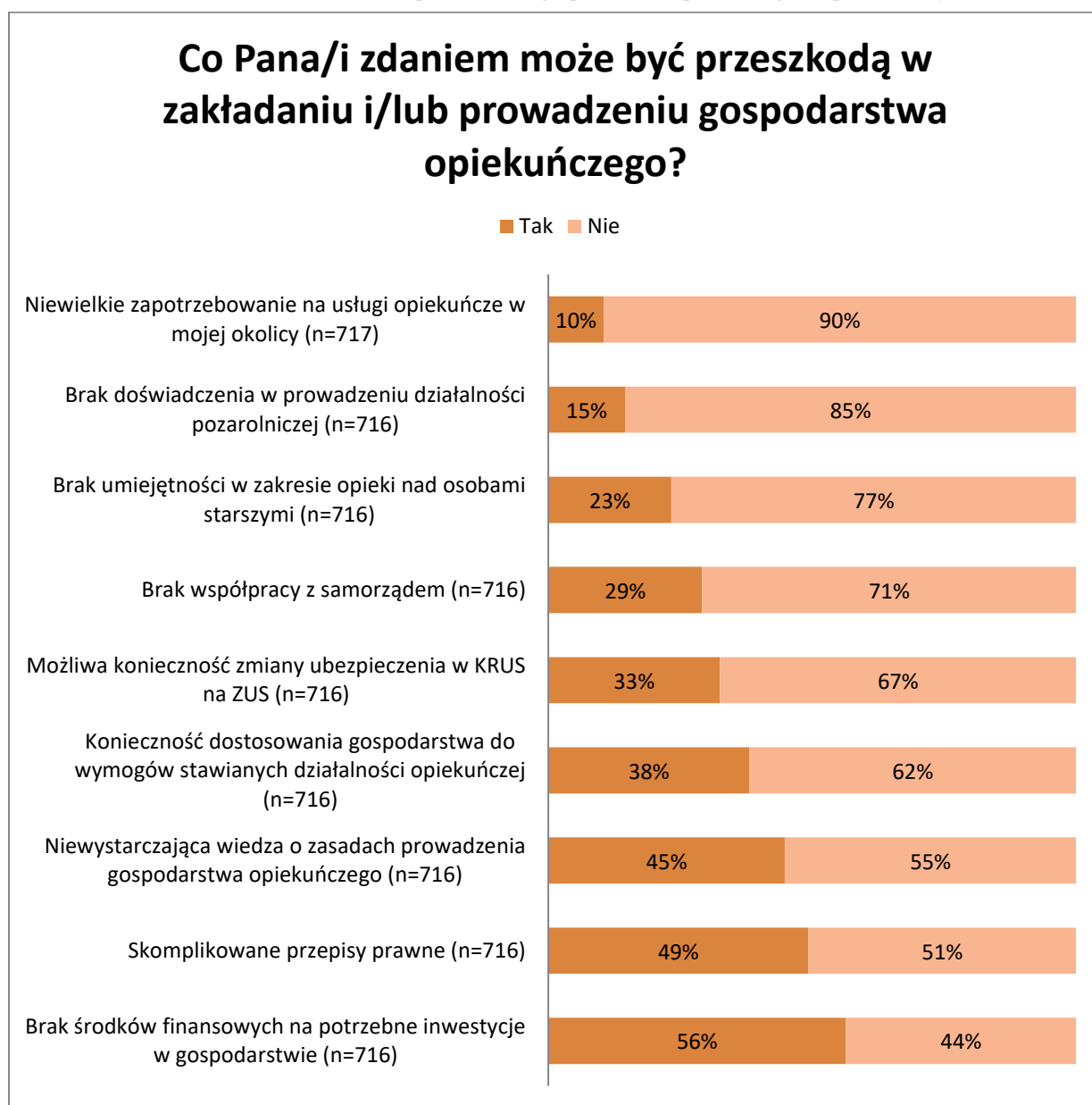
Bariery w powstawaniu gospodarstw opiekuńczych – perspektywa rolników

Pogodzenie działalności rolniczej z opieką nad osobami potrzebującymi wsparcia oraz samo uruchomienie gospodarstwa opiekuńczego będzie z pewnością olbrzymim wyzwaniem dla większości zainteresowanych. Nie ulega wątpliwości, że powodzenie gospodarstw opiekuńczych w Polsce w dużej mierze będzie zależeć od wsparcia i systemu zachęt, jaki zostanie dla nich stworzony. Z tego względu niezwykle istotnym celem badań była identyfikacja najważniejszych realnych trudności w powstawaniu gospodarstw opiekuńczych, jakie dostrzegają rolnicy.

Największych problemów przy zakładaniu i/lub prowadzeniu gospodarstwa opiekuńczego badani upatrują w braku środków finansowych na potrzebne inwestycje w gospodarstwie (56%), skomplikowanych przepisach prawnych (49%) oraz niewystarczającej wiedzy o zasadach prowadzenia gospodarstwa opiekuńczego (45%). 38% badanych za istotną trudność uznało konieczność dostosowania gospodarstwa do wymogów stawianych działalności opiekuńczej, a 33% badanych na konieczność zmiany ubezpieczenia w KRUS na ZUS. Dla mniej niż 1/3 badanych problemem jest brak współpracy z samorządem (29%), brak umiejętności w zakresie opieki nad osobami starszymi (23%) oraz brak doświadczenia w prowadzeniu działalności pozarolniczej (15%). Jedynie dla co dziesiątego respondenta problem stanowi niewielkie zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze w okolicy (10%). Z perspektywy planów tworzenia gospodarstw opiekuńczych wyniki te można ocenić jako napawające optymizmem. Po pierwsze, **rolników nie trzeba przekonywać co do rynkowych szans gospodarstw opiekuńczych – dostrzegają oni, że istnieje zapotrzebowanie na tego typu usługi. Bariery nie jest także brak doświadczenia w prowadzeniu działalności pozarolniczej – faktycznie wiele zainteresowanych osób już ją prowadzi. Najważniejszymi problemami są natomiast kwestie związane z niewiedzą**

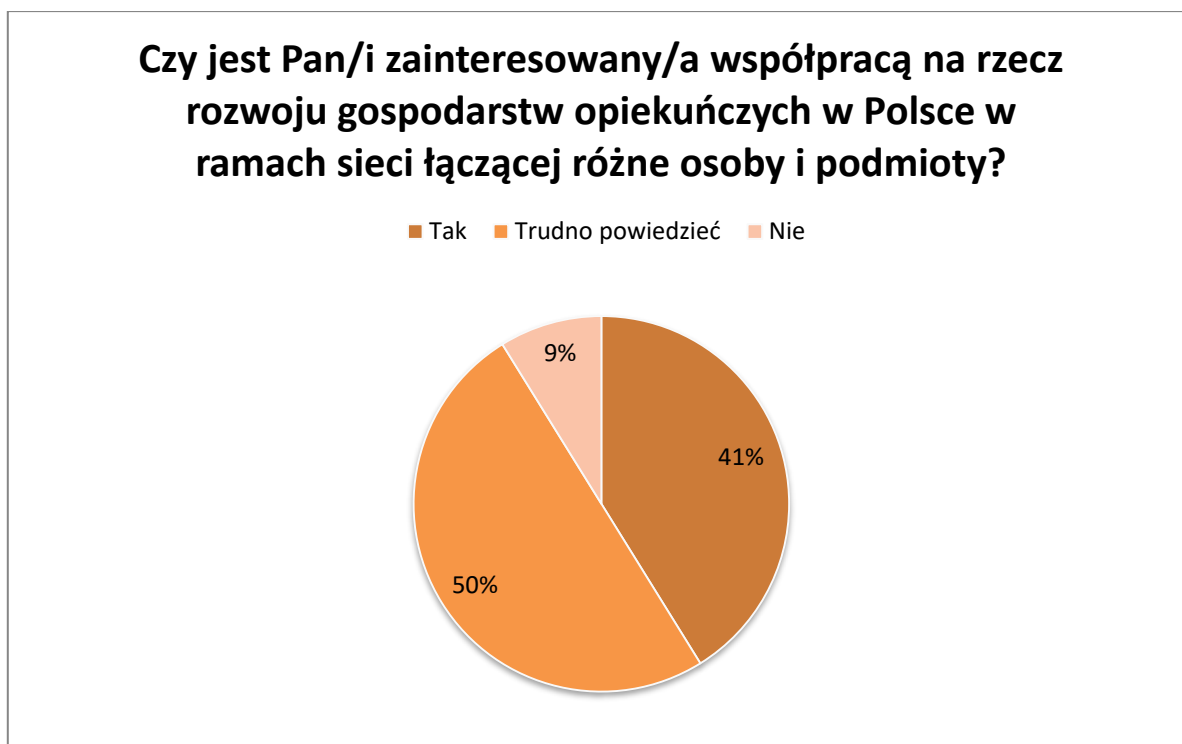
w zakresie prawa i zasad świadczenia usług opiekuńczych oraz kwestie finansowe. Są to bariery, które nie przekreślają planów związanych z rozwojem gospodarstw opiekuńczych. Oczywiście jest, że konieczne jest zapewnienie rolnikom systemu szkoleń, który pozwoli nabyć potrzebne kompetencje na etapie tworzenia placówek oraz doskonalić je w toku rozwijania działalności opiekuńczej. Należy także pomóc im w sięganiu po już dostępne źródła finansowania (np. w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych) oraz rozważyć uruchomienie dodatkowych, dedykowanych gospodarstwom opiekuńczym, konkursów dotacyjnych. Zadania te mogłyby z powodzeniem wykonywać tworzona przez CDR O/Kraków sieć na rzecz powstawania i rozwoju gospodarstw opiekuńczych.

Rysunek 20. Przeszkody w zakładaniu i/lub prowadzeniu gospodarstwa opiekuńczego w opinii badanych osób

Respondenci byli pytani o chęć współpracy w ramach powstającej sieci gospodarstw opiekuńczych (rysunek 23). Co bardzo istotne, **jedynie 9% badanych nie jest zainteresowana taką współpracą**. 41% respondentów już w momencie przeprowadzania badania stwierdziło, że jest zainteresowanych taką współpracą, natomiast połowa (50%) nie potrafiło jednoznacznie określić swojego stanowiska. Duża liczba osób niezdecydowanych nie może tu być zaskoczeniem. Wielu respondentom trudno było ocenić przydatność sieci, która jest dopiero w fazie projektowania. Większość tych osób z pewnością ostatecznie do niej przystąpiłaby, oczywiście pod warunkiem, że jej oferta będzie atrakcyjna i odpowiadająca potrzebom zainteresowanych.

Rysunek 21. Zainteresowanie badanych osób współpracą na rzecz rozwoju gospodarstw opiekuńczych w Polsce w ramach sieci łączącej różne osoby i podmioty (n=690)

Przeprowadzone badania zmierzały również do rozpoznania zapotrzebowania rolników na wsparcie, które mogłaby oferować sieć współpracy. Uzyskane wyniki jednoznacznie wskazują, że taka sieć **byłaby niezwykle pomocna dla osób zakładających lub prowadzących gospodarstwa opiekuńcze**. Rozkład uzyskanych odpowiedzi nie pozwala jednoznacznie wskazać najważniejszych problemów, w których rozwiązywaniu mogłaby być ona pomocna. Zapotrzebowanie na wsparcie jest bowiem tak duże, że każda z przedstawionych respondentom propozycji działań sieci zyskała poparcie rzędu 90% wskazań. Owo zapotrzebowanie obejmuje wspomniane wcześniej kwestie związane z organizacją szkoleń, podnoszeniem kompetencji itp., jak również pomoc w nawiązywaniu

kontaktów i współpracy pomiędzy istotnymi aktorami w procesie powstawania i rozwoju gospodarstw opiekuńczych.

Rysunek 22. Wsparcie w ramach sieci współpracy potrzebne osobom zakładającym lub prowadzącym gospodarstwa opiekuńcze w opinii badanych osób

Aneks 1. Kwestionariusz ankiety

Szanowni Państwo!

Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie realizuje projekt pn.: „Gospodarstwa opiekuńcze – budowanie sieci współpracy”. Jednym z zadań projektu jest przeprowadzenie sondażu wśród rolników uczestniczących w spotkaniach informacyjno-edukacyjnych, którego celem będzie rozpoznanie zainteresowania wśród rolników prowadzeniem gospodarstwa opiekuńczego oraz uczestnictwem w działaniach dotyczących budowania sieci współpracy na rzecz rozwoju gospodarstw opiekuńczych. Zwracamy się z prośbą o wypełnienie ankiety dotyczącej przedstawionej na szkoleniu koncepcji gospodarstw opiekuńczych dla osób starszych. Ankieta jest anonimowa. Państwa odpowiedzi pozwolą nam przygotować dalsze działania związane z rozwojem gospodarstw opiekuńczych w Polsce.

- 1. Czy w okolicy, w której Pan/i mieszka występują problemy w zakresie opieki nad osobami starszymi?**
Proszę wstawić X w odpowiednich komórkach tabeli.

	TAK	NIE	Trudno powiedzieć
Brakuje placówek świadczących opiekę dzienną			
Brakuje placówek świadczących opiekę całodobową			
Brakuje miejsc tymczasowego pobytu			
Osoby opiekujące się niesamodzielnymi członkami rodziny mają problemy z podjęciem lub kontynuowaniem pracy zawodowej			
Brakuje miejsc w placówkach opiekuńczych - okres oczekiwania na umieszczenie osoby potrzebującej w placówce jest długi			
Korzystanie z usług placówek wiąże się z dużymi kosztami dla rodzin osób starszych			

- 2. Czy przed odbyciem szkolenia znane było Panu/i pojęcie gospodarstwa opiekuńczego?** *Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź.*
- 2.1. Tak, wiedziałem/am dokładnie czym jest gospodarstwo opiekuńcze.
 - 2.2. Słyszałem/am wcześniej o gospodarstwach opiekuńczych, ale nie wiedziałem/am czym one dokładnie są.
 - 2.3. Nie miałem wcześniej żadnej wiedzy na temat gospodarstw opiekuńczych.
- 3. Czy jest Pan/i zainteresowany/a świadczeniem usług opiekuńczych w swoim gospodarstwie?**
Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź.
- 3.1. Tak, świadczę już takie usługi → *proszę przejść do pytania nr 4.*
 - 3.2. Tak, zamierzam rozpocząć działalność opiekuńczą → *proszę przejść do pytania nr 4.*
 - 3.3. Trudno powiedzieć → *proszę przejść do pytania nr 4.*
 - 3.4. Nie, nie planuję świadczenia usług opiekuńczych → *proszę przejść do pytania nr 14.*
- 4. Która z przedstawionych na szkoleniu form gospodarstwa opiekuńczego byłaby dla Pana/i najlepsza?**
Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź.
- 4.1. Dzienny dom pobytu prowadzony przez organizację pozarządową lub spółdzielnię socjalną we współpracy z samorządem.
 - 4.2. Dzienny dom pobytu w ramach własnej działalności gospodarczej.
 - 4.3. Rodzinny dom pobytu we współpracy z samorządem (opieka całodobowa).
 - 4.4. Działalność gospodarcza w zakresie placówki zapewniającej całodobową opiekę.
 - 4.5. Żadna z powyższych form nie jest dla mnie odpowiednia, chciałbym świadczyć usługi opiekuńcze w innej formie.
- 5. Jakie działania byłby/aby Pan/i w stanie podjąć w celu świadczenia usług opiekuńczych?**
Można zaznaczyć kilka odpowiedzi.
- 5.1. Założyć własną firmę.
 - 5.2. Prowadzić usługi opiekuńcze w ramach firmy, którą już posiadam.
 - 5.3. Założyć nowy podmiot ekonomii społecznej (np. fundację, stowarzyszenie, spółdzielnię socjalną).
 - 5.4. Pracować na zlecenie już istniejącego podmiotu ekonomii społecznej lub samorządu.
 - 5.5. Żadne z powyższych.

6. Jak wiele osób chciałby/aby Pan/i objąć opieką? Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź.

- 6.1. do 5 osób
- 6.2. od 6 do 8 osób
- 6.3. od 9 do 15 osób
- 6.4. więcej niż 15 osób

7. Jakie doświadczenie posiada Pan/i w opiece nad osobami starszymi lub niesamodzielnymi?

Proszę wstawić X w odpowiednich komórkach tabeli.

	TAK	NIE
Posiadam wykształcenie związane z usługami opiekuńczymi (np. pielęgniarstwo, z zakresu rehabilitacji itp.)		
Posiadam doświadczenie zawodowe w świadczeniu usług opiekuńczych		
Opiekowałem się starszym lub niepełnosprawnym członkiem rodziny		
Opiekowałem/am się nieodpłatnie starszą lub niepełnosprawną osobą spoza rodziny		
Świadczę usługi opiekuńcze w ramach już prowadzonej działalności (np. w ramach agroturystyki, wynajmu mieszkania itp.)		

8. Dlaczego chciałby/aby Pan/i świadczyć usługi opiekuńcze?

Proszę ocenić poszczególne stwierdzenia w skali od 1 do 5, gdzie 1 oznacza „Zdecydowanie nie zgadzam się”, a 5 „Zdecydowanie zgadzam się”.

	Zdecydowanie nie zgadzam się	Raczej nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej zgadzam się	Zdecydowanie zgadzam się
Chcę zagospodarować niewykorzystane pomieszczenia w moim gospodarstwie	1	2	3	4	5
Chcę zagospodarować niewykorzystane zasoby siły roboczej w moim gospodarstwie	1	2	3	4	5
Chcę pomagać ludziom znajdującym się w trudnej sytuacji	1	2	3	4	5
Poszukuję sposobów na zwiększenie dochodów mojego gospodarstwa	1	2	3	4	5
Chcę robić coś pożytecznego dla mojej społeczności lokalnej	1	2	3	4	5
Poszukuję projektów, które pozwalają na pozyskanie środków finansowych na rozwój mojego gospodarstwa	1	2	3	4	5

9. Czy jest Pan/i zainteresowany/a współpracą na rzecz rozwoju gospodarstw opiekuńczych w Polsce w ramach sieci łączącej różne osoby i podmioty? Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź.

- 9.1. Tak → proszę przejść do pytania nr 10.
- 9.2. Trudno powiedzieć → proszę przejść do pytania nr 10.
- 9.3. Nie → proszę przejść do pytania nr 11.

- 10. Jakie wsparcie w ramach sieci współpracy jest najbardziej potrzebne osobom zakładającym lub prowadzącym gospodarstwa opiekuńcze? Proszę ocenić każdą propozycję w skali od 1 do 5, gdzie 1 oznacza „W ogóle niepotrzebne”, a 5 oznacza „Bardzo potrzebne”.**

	W ogóle niepotrzebne	Raczej niepotrzebne	Trudno powiedzieć	Raczej potrzebne	Bardzo potrzebne
Szkolenia dotyczące terapii w gospodarstwach rolnych	1	2	3	4	5
Szkolenia dotyczące aspektów prawnych prowadzenia działalności opiekuńczej	1	2	3	4	5
Szkolenia dotyczące przystosowania gospodarstw do działalności opiekuńczej	1	2	3	4	5
Pomoc w nawiązaniu współpracy z instytucjami samorządowymi	1	2	3	4	5
Wymiana doświadczeń pomiędzy osobami zakładającymi lub prowadzącymi gospodarstwa opiekuńcze	1	2	3	4	5
Wyjazdy studyjne	1	2	3	4	5
Propagowanie dobrych praktyk	1	2	3	4	5

- 11. Co Pana/i zdaniem może być przeszkodą w zakładaniu i/lub prowadzeniu gospodarstwa opiekuńczego?**

Proszę zaznaczyć 3 największe przeszkody.

- 11.1. Niewystarczająca wiedza o zasadach prowadzenia gospodarstwa opiekuńczego.
- 11.2. Brak umiejętności w zakresie opieki na osobami starszymi.
- 11.3. Niewielkie zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze w mojej okolicy.
- 11.4. Brak współpracy z samorządem.
- 11.5. Konieczność dostosowania gospodarstwa do wymogów stawianych działalności opiekuńczej.
- 11.6. Skomplikowane przepisy prawne.
- 11.7. Brak doświadczenia w prowadzeniu działalności pozarolniczej.
- 11.8. Brak środków finansowych na potrzebne inwestycje w gospodarstwie.
- 11.9. Możliwa konieczność zmiany ubezpieczenia w KRUS na ZUS

- 12. Jakie rodzaje terapii mogłyby być prowadzone w Pana/i gospodarstwie rolnym?**

Proszę wstawić X w odpowiednich komórkach tabeli.

	TAK	NIE
Spacery, aktywności na łonie natury		
Terapia poprzez ogrodnictwo		
Terapia poprzez sztukę, np. rękodzieło		
Pomoc w wykonywaniu lekkich prac gospodarskich		
Wspólne przygotowanie i spożywanie posiłków		
Kontakt ze zwierzętami (drobny inwentarz)		

- 13. Jakie dodatkowe miesięczne dochody („na rękę”) chciałby/aby Pan/i osiągnąć dzięki prowadzeniu działalności opiekuńczej? Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź.**
- 13.1. Poniżej 1000 zł
 - 13.2. Od 1001 do 2000 zł
 - 13.3. Od 2001 do 3000 zł
 - 13.4. Od 3001 do 4000 zł
 - 13.5. Powyżej 4000 zł.
- 14. Jaka funkcję pełni Pan/i w swoim gospodarstwie rolnym? Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź.**
- 14.1. Jestem rolnikiem – głównym kierującym gospodarstwem rolnym.
 - 14.2. Jestem domownikiem gospodarstwa rolnego - nie pełnię funkcji kierującego/ej gospodarstwem rolnym.
 - 14.3. Nie jestem związany z gospodarstwem rolnym.
- 15. W jakim przedziale pod względem wielkości powierzchni mieści się Pana/i gospodarstwo rolne? Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź.**
- 15.1. Mniej niż 1 ha
 - 15.2. Od 1 do 10 ha
 - 15.3. Od 11 do 25 ha
 - 15.4. Od 26 do 50 ha
 - 15.5. Od 51 do 100 ha
 - 15.6. Powyżej 100 ha
 - 15.7. Nie kieruję gospodarstwem ani nie zamieszkuję gospodarstwa rolnego.
- 16. Jaki rodzaj produkcji dominuje w Pana/i gospodarstwie rolnym? Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź.**
- 16.1. Produkcja roślinna
 - 16.2. Produkcja zwierzęca
 - 16.3. Produkcja mieszana
- 17. Czy działalność rolnicza jest jedynym źródłem dochodu w Pana/i gospodarstwie domowym (dotyczy także pozostałych osób pozostających we wspólnym gospodarstwie)? Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź.**
- 17.1. Tak → proszę przejść do pytania nr 19
 - 17.2. Nie → proszę przejść do pytania nr 18
- 18. Jakie jest dodatkowe źródło dochodu w Pana/i gospodarstwie domowym (dotyczy także pozostałych osób pozostających we wspólnym gospodarstwie)? Można zaznaczyć kilka odpowiedzi.**
- 18.1. Pozarolnicza działalność gospodarcza
 - 18.2. Praca najemna (umowa o pracę, umowy cywilno-prawne)
 - 18.3. Renta, emerytura
 - 18.4. Inne.
- 19. Czy Pana/i gospodarstwo rolne dysponuje wolnymi zasobami siły roboczej? Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź.**
- 19.1. Tak
 - 19.2. Nie
- 20. Proszę podać swój wiek:** **21. Proszę wskazać swoją płeć: K / M**

Dziękujemy za wypełnienie ankiety!

Załącznik

Zgłoszenie gotowości podjęcia współpracy w zakresie rozwoju rolnictwa społecznego, w szczególności w zakresie rozwoju gospodarstw opiekuńczych w ramach działania Współpraca PROW 2014-2020.

Jestem zainteresowany/zainteresowana podjęciem współpracy w zakresie rozwoju rolnictwa społecznego, w szczególności gospodarstw opiekuńczych, w ramach działania Współpraca PROW 2014-2020.

Imię i Nazwisko:

Telefon:

.....

E-mail:

Jestem właścicielem/współwłaścicielem/dzierżawcą gospodarstwa rolnego o łącznej powierzchni użytków rolnych ha. W ramach gospodarstwa opiekuńczego mógłby/abym wykorzystać prowadzoną przez siebie działalność w zakresie produkcji:

a) roślinnej (podać rodzaj upraw)

.....

b) ogrodniczej (podać rodzaj upraw)

.....

c) zwierzęcej (podać rodzaje inwentarza żywego)

.....

d) innej (podać jakiej)

.....

„Wyrażam zgodę na przetwarzanie moich danych osobowych, dla potrzeb niezbędnych do realizacji przedsięwzięcia w ramach pomocy technicznej PROW 2014-2020 oraz do celów związanych z udziałem w przedsięwzięciu, zgodnie z ustawą z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U.2014 r. poz. 1182 i 1662).”

Miejscowość: Data:

.....

.....

Podpis